

Γε. ΡΗΛ

Η
ΝΗΣΟΣ
ΚΑΛΥΜΝΟΣ

ΜΕΛΕΤΗ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΦΛΕΓΕΛ

Μέλους τοῦ ἐν Μεδιολάνοις Συλλόγου

τῆς Ἑμπορικῆς Ἑξερευνήσεως τῆς Ἀφρικῆς

Ἀδεία τοῦ Αὐτοκρ. Ἰπουργείου τῆς Δημοσίας
Ἑκπαιδεύσεως

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1896

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

2987

Η
ΝΗΣΟΣ
ΚΑΛΥΜΝΟΣ

Τῷ ἀξιωματικῷ κ. κ. κ.
Δημητρίῳ Καραβουρῷ
δουκὶ πόρῃ
μετὰ ἰνδύμων.
κ. φιλίῃ.

ΜΕΛΕΤΗ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΦΛΕΓΕΛ

Μέλους τοῦ ἐν Μεδιολάνοις Συλλόγου
τῆς Ἐμπορικῆς Ἑξερευνήσεως τῆς Ἀφρικῆς

Ἀδεία τοῦ Αὐτοκρ. Ἰπουργείου τῆς Δημοσίας

Ἐκπαιδεύσεως

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1896

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

ΤΗ

ΑΥΤΟΥ ΘΕΙΟΤΑΤΗ ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΙ

ΤΩ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ

ΑΝΘΙΜΩ ΤΩ Ζ'

ΤΩ ΑΠΟ ΛΕΡΟΥ ΚΑΛΥΜΝΟΥ ΚΑΙ ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

Παναγιώτατε Πατριάρχα,

Πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμῶν νὰ καθυποβάλω τὰ ταπεινὰ
σέβη μου τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ ἐν τῇ βασιλίδι τῶν
πόλεων, θείᾳ χάριτι ἡξιώθην νὰ ἐκπληρώσω τὸν διάπυ-
ρον πόθον μου τοῦτον ἐν τῇ μικρᾷ Καλύμνῳ, ἀφ' οὗ ἡ
ὑμετέρα Παραγιότης, ὁ τέως Πανιερώτατος Μητροπολί-
της Λέρον, Καλύμνου καὶ Ἀστυπалаίας, ἐκλήθη εἰς τὸν
Θρόνον τῶν Χρυσοστόμων καὶ Φωτίων.

Ἀλησμόνητοι εἶναι δι' ἐμὲ καὶ δι' ὅλους τοὺς εὐτυ-
χήσαντας νὰ μετὰσχωσιν αὐτῶν αἱ ἡμέραι τῆς ἐν Καλύ-
μνῳ διαμονῆς τῆς ὑμετέρας Παραγιότητος, ἀλησμόνητος
ἡ ἐν τῇ στιγμῇ τῆς ἀποχωρήσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ
Σωτῆρος καὶ ἄλλοτε δοθείσα ὑπόσχεσις, ὅτι θὰ ἐνθυμῇ-
σθε ἡμῶν καὶ μακρὰν ἐν τῇ βασιλευούσῃ.

Σωματικῶς μὲν ἐχωρίσθημεν, ἀλλὰ πνευματικῶς ἡ
Κάλυμνος διὰ παντὸς συνεδέθη μετὰ τῆς ὑμετέρας Πα-
ραγιότητος καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας ταύ-
της ὀρμώμενος παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν Παραγιότητα,
ὅπως εὐμενῶς δεχθῇ τὴν ἀσθενῆ ταύτην περιγραφὴν τῆς
μικρᾶς νήσου τοῦ Ἰκαρίου Πελάγους, ἐξ ἧς ἐκλήθη νὰ
διευθύνῃ τὴν Ὀλκάδα τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
κλησίας.

Ἐπικαλούμενος τὰς εὐχὰς τῆς ὑμετέρας Παραγιό-
τητος διατελῶ

εὐπειθέστατον ἐν Χριστῷ τέκνον Αὐτῆς

Ἐν Καλύμνῳ, τῇ 2 Μαρτίου 1895.

Κ. ΦΛΕΓΕΛ

ΑΝΘΙΜΟΣ

ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,

Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἐλλογιμώτατε κύριε Κ. Φλέγελ, τὴν περισπούδα-
στον ἡμῖν αὐτῆς Ἐλλογιμότητα ἐκ ψυχῆς εὐχόμεθα.
Ἀσμεναίτατα λαβόντες ἀνέγνωμεν μετὰ πολλοῦ τοῦ
πόθου τὸ ἀπὸ τῆς 2 μεσοῦντος μηνὸς ἐρίτιμον γράμμα
τῆς περιουστάτης ἡμῖν αὐτῆς Ἐλλογιμότητος, μεθ' ἧς
λίαν εὐαρέστους διήλθομεν ἐν Καλύμνῳ ἡμέρας, ὧν οὐ-
δέποτε ἐπιληθησόμεθα. Προθυμώτατα δ' ἀπαντῶντες,
πρώτιστα καὶ κατ' ἐξοχὴν διαβεβαιούμεθα περὶ τῆς
ἐξιδιασμένης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, ἣν διατρέφομεν πρὸς
τὴν πεφωτισμένην αὐτῆς Ἐλλογιμότητα, ὥς τε μύστην
γνησιώτατον τῆς ἐπιστήμης καὶ ὡς ἐργάτην ἀκάματον
τῶν γραμμάτων. Πρὸς ἐνδειξιν δὲ καὶ ἐκδήλωσιν τῶν
πρὸς αὐτὴν ἀγαθῶν ἡμῶν αἰσθημάτων καὶ ἄκρας ἐκτι-
μήσεως, ἀσμένως λίαν ἀποδεχόμεθα τὴν εἰς ἡμᾶς ἀφιέ-
ρωσιν, ὡς ἐπιποθεῖ, τῆς ἐλληνικῆς ἐκδόσεως τῆς περὶ
Καλύμνου πραγματείας αὐτῆς, ἣν προτίθεται προσεχῶς
τύποις ἐκδοῦναι. Καὶ ναὶ μὲν ἡ ἐν τῷ Πατριαρχικῷ
Τυπογραφείῳ ἐκτύπωσις τοῦ πονήματος αὐτῆς τούτου
προθύμως γενήσεται ἀποδεκτὴ, ἐπειδὴ ὅμως πρὸς ἐκ-

δοσιν αὐτοῦ ἀναποδράστως ἀπαιτεῖται ἡ κανονικὴ ἄδεια τοῦ ἐνταῦθα Αὐτοκρατορικοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἀνάγκη ἵνα πρότερον δι' ἀντιπροσώπου αὐτῆς ἐνταῦθα ζητήσασα λάβῃ τὴν ἀπαραίτητον ταύτην ἄδειαν, ἥς ἄνευ οὐκ ἔστι κατάρξασθαι τῆς ἐκτυπώσεως. Ἀναμένοντες δ' οὐκ εἰς μακρὰν ἰδεῖν ἀναλάμπουσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ φιλολογικῷ ὀρίζοντι τὴν σπουδαίαν ταύτην ἐργασίαν τῆς πεφιλημένης ἡμῖν αὐτῆς Ἑλλογιμότητος, ἐπικαλούμεθα αὐτῇ καρτερίαν ἐν τῷ καλλινίκῳ τῶν γραμμάτων ἀγῶνι καὶ διατελοῦμεν μετὰ πλείστης ὅσης τιμῆς καὶ ἄκρας ὑπολήψεως.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, 1895 Μαρτίου 16

† **Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ** ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐχεται.

Ἴὼ βρότεια πράγματ', εὐτυχοῦντα μὲν
σκιᾷ τις ἂν πρέψειεν· εἰ δὲ δυστυχοῖ,
βολαῖς ὑγρώσων σπόγγος ὤλεσεν γραφήν·
καὶ ταῦτ' ἐκείνων μᾶλλον οἰκτεῖρω πολύ.

Λισχύλου Ἀγαμέμνων
(1327—30).

Μακρὰ σειρὰ νήσων καὶ νησιδίων μεταξὺ Ἰκαρίας καὶ Ρόδου, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Νοτίων Σποράδων, σχηματίζει εἶδος γεφύρας παραλλήλως τῇ πολυσχιδεῖ ἀκτῇ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐκ βορειοδυτικῆς διευθύνσεως πρὸς νοτιοανατολικήν, τὸ δὲ κέντρον τῆς σειρᾶς ταύτης κατέχει ἡ μεταξὺ Λέρου καὶ Κῷ κειμένη νῆσος Κάλυμνος, ὁφείλουσα τὸν σχηματισμὸν αὐτῆς ἐν πρώτῃ σειρᾷ ἐπιρροαῖς ποσειδωνιακαῖς, ἐν δευτέρᾳ δὲ μόνον ἡφαιστιακαῖς.

Αἱ τρεῖς παράλληλοι ὄροσειραὶ τῆς νήσου, σχηματίζουσαι δύο μεγάλας κοιλάδας, συνίστανται ἐξ ἀσβεστολίθου καὶ ἐμπεριέχουσι πλεῖστα σπήλαια, ἐξ ὧν τὰ μᾶλλον προσιτὰ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ποιμένων ὡς σταῦλοι διὰ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἰγας καὶ ὡς τυροκομεῖα. Ἐν τῶν ὀνομαστῶν αὐτῶν, τὸ λεγόμενον τῶν ἑπτὰ παρθένων, προσέλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο, διότι κατὰ παράδοσιν τινὰ, ἑπτὰ παρθένοι καταδιωκόμενα ὑπὸ πειρατῶν, προσέφυγον ἐκεῖ καὶ, περιπλανηθεῖσαι ἐν τῷ σκότει, εὗρον τὸ πρόωρον τέλος αὐτῶν, κεῖται δὲ ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι τῆς μέσης ὄροσειρᾶς 10 περίπου μέτρα ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους τῆς νοτίου κοιλάδος, ἐμπεριέχον πλὴν ὠραίων σταλακτιτῶν καὶ λεκάνην γλυκέος ὕδατος. Ἡ δὲ κίσσηρις, ἡ σχηματίζουσα παχέα στρώματα ἐν τοῖς κάτω μέρεσι τῶν δύο πρὸς Ἀνατολὰς ἀνοιγομένων κοιλάδων, ἔχει ἀρ-

χὴν ἡφαιστιακὴν καὶ μετηνέχθη ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐν προϊστο-
ρικοῖς καιροῖς, ἐμπεριέχει δὲ πολλὰ χειροποιηθέντα κοιλώματα,
ὧν τὰ μείζονα μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος δυνάμεθα νὰ ἐκλά-
βωμεν ὡς ἐνδιαίτημα τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τὰ μείονα
εἶναι σιταποθῆκαι νέας ἐποχῆς. Ἐκ τῶν πέριξ ἡφαιστείων τὸ τῆς
Θήρας καὶ τὸ τῆς Νισύρου ἐνεργοῦσι μέχρι νῦν, τὸ δὲ τῆς Πά-
τμου ἐσθέσθη πρὸ πολλοῦ, ἐπηρέασε δὲ ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς
Λέρου καὶ Καλύμνου, ἀφ' οὗ ἀνυψούμενον ἔθηκεν ἐν ἐπαισθητῶς
κεκλιμένῃ θέσει τὰ μέχρι τοῦδε ὀριζόντια στρώματα τῶν πε-
τρωμάτων.

Ἐν τῷ κυρίῳ σχεδίῳ αὐτῆς ἡ Κάλυμνος συνίσταται ἐκ
τριῶν ὑψηλῶν ὄροσειρῶν, σχηματιζουσῶν πλὴν τινῶν μικρῶν ὀ-
ροπεδίων δύο μεγάλας κοιλάδας μετὰ διευθύνσεως βορειοδυτικῆς
πρὸς νοτιανατολικήν, καὶ μακρᾶς ὀρεινῆς χερσονήσου, ἐκπεμπο-
μένης ἐκ τῆς βορείου ὄροσειρᾶς μετὰ βορειοδυτικῆς διευθύνσεως
πρὸς τὴν Λέρον. Ἡ βόρειος ὄροσειρὰ μετὰ τῆς χερσονήσου ἔχει
μῆκος σχεδὸν διπλοῦν ἐκείνου ἐκάστης τῶν δύο ἄλλων, δηλαδή
περίπου ἑνδεκα χιλιομέτρων. Ἡ μέση ὄροσειρὰ ἀναδεικνύει ἐν τῷ
ὄρει τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς νήσου
μετὰ 750 μέτρων, ἡ δὲ βόρειος ὑψοῦται ἐν τῷ ὄρει τῆς Κυραψη-
λῆς μέχρι 650 μέτρων, ἡ δὲ νότιος ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μεροβιγλίου
μέχρι 550 μέτρων, ἐνῶ ἡ μακρὰ χερσόνησος ἔχει τὰ ὄρη τῆς
Γαλατιανῆς μετὰ 720 μέτρων καὶ τῆς Συκάτης.

Ἡ μὲν βόρειος κοιλάς, τὸ λεγόμενον Βαθὺ, ἔχουσα στενὴν
τὴν εἴσοδον ἐν τῷ νοτιανατολικῷ μέρει ἐκεῖ, ὅπου εὐρίσκεται ὁ
πρὶν Βαθὺς, νῦν δὲ ἀμμόχωστος λιμὴν Ρῖνα, ἐμπεριέχει ἐν τῷ
κάτω μέρει αὐτῆς πυκνὸν ἐλαιῶνα, ἐν ᾧ σχεδὸν ἐκάστη οἰκογέ-
νεια τῆς Καλύμνου ἀριθμεῖ δένδρα τινὰ ὡς ἰδιοκτησίαν αὐτῆς,
ὥσπερ καὶ τινὰς ὠραίους κήπους πλήρεις ἐσπεροειδῶν. Ἡ δὲ νό-
τιος κοιλάς διατέμενεται ἐν τῷ μέσῳ καὶ στενωτάτῳ μέρει αὐτῆς
ὑπὸ ὀρεινοῦ ἐμβόλου, ἐκπεμπομένου ἐκ τῆς μέσης ὄροσειρᾶς καὶ
ἡρέμα ὑψουμένου αὐχένος, συνισταμένου πρὸς ἀνατολὰς ἐκ πα-
γέων στρωμάτων κισήρεως, εἰς δύο ἡμίση, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ
δυτικόν. Βορειοανατολικῶς δὲ τοῦ αὐχένος τούτου ἐγείρεται ἐπὶ

βράχου κρημνώδους ἐνωθέντος μετὰ τῆς μέσης ὀροσειρᾶς διὰ στε-
νῆς δείρης, χωρισθέντος δι' αὐτῆς διὰ δύο χαραδρῶν, τῆς Λαγ-
κάδας καὶ τῆς ὀπισθεν Λαγκάδας, ἐγκαταλελειμμένη ἀκρόπολις
μετὰ στεφάνου τειχῶν καὶ πύργων, τὸ λεγόμενον Κάστρον, καὶ
εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ, ἐν ὑψηλῇ πάντοτε ἀναλόγως θέσει, μαρ-
μαίρει ἡ ἄνω πόλις, ἡ λεγομένη Χώρα, ἥς αἱ ἀρχαιότεραι οἰκίαι
ἐπίσης καταρρέουσιν ἐγκαταλελειμμέναι ἕνεκα τοῦ δυσπροσίτου
τῆς θέσεως αὐτῶν καὶ διότι πᾶσα ἐνέργεια καὶ πᾶσα ζωὴ τείνει
πρὸς τὴν κάτω πόλιν, τὴν παρὰ τὸν λιμένα Ποθαίαν, ὅπου πρὸ
ἑξηκονταετίας μόλις εὕρισκετο καλύβη τις ἢ ἀποθήκη ἀνὰ μέσον
βουρλῶν καὶ ροδοδάφνης.

Τὸ δυτικὸν ἥμισυ τῆς νοτίου κοιλάδος, ἀνοιγόμενον ἀμέ-
σως πρὸς σημαντικὴν εὐρύτητα, ἐμπεριέχει ἐν τῷ ἄνω μέρει τὴν
ἀρχαίαν τοποθεσίαν «Δᾶμον» δηλαδὴ Δῆμον ἢ κοινότητα, ἐν δὲ
τῷ κάτω τὴν θέσιν, ἣτις νῦν λέγεται Ἑμπροσθινή. Ἡ θέσις αὕτη
ἐγκλείει πολλὰ χωράφια διαφόρων διαστάσεων, πλήρη συκεῶν,
αἵτινες μακρόθεν φαίνονται ὡς πυκνὸν δάσος, πρὸς τὸν αἰγιαλὸν δὲ
καὶ κήπους πορτοκαλεῶν καὶ λεμονεῶν, ἐνῶ μία εὐρύκλαδος
δρῦς παρὰ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ἐνιαχοῦ δέ
τινες μαυρίζουσαι κερατέαι ἀναφαίνονται ὡς λείψανα πρὶν πλου-
σιωτέρας χλωρίδος. Μικρότερος καὶ ἀραιότερος ἐλαιῶν θάλλει
παρὰ τὴν ἐκ τῆς Ἑμπροσθινῆς θέσεως εἰς τὰς «Μυρτιαῖς» ὁδὸν τὴν
ἄγουσαν εἰς τὴν θέσιν Συκιὰν ἀντικρὺ τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ κρη-
μνώδους νησιδίου Τελένδου. Ἐπὶ τῆς νοτίου ὀροσειρᾶς ἐξαπλοῦται
πρὸς νότον τῆς χώρας ὀροπέδιον μέτριον μὲν τὸ μέγεθος, εὐφορον
δὲ, Ἄργος λεγόμενον.

Ἀνὰ πᾶσαν δὲ τὴν νῆσον εἶναι διεσκορπισμένα μικρὰ πε-
ριτετειχισμένα χωράφια, κατέχοντα συκέας καὶ ἐλαίας, σπανιώ-
τερον δὲ ἀμυγδαλέας καὶ βερυκοκέας, ὥσπερ καὶ ἀγροὶ ἐνίοτε μό-
νον ὀλίγων τετραγωνικῶν μέτρων ἐκτάσεως μέχρι σημαντικοῦ
ὕψους ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν ὀρέων, τέλος δὲ καὶ ἀμπελῶνας πα-
ράγοντας σταφύλια καὶ οἶνον ἐκλεκτῆς ποιότητος, ἀλλ' ἡ ποσότης
δὲν ἀρκεῖ καὶ διὰ τοῦτο εἰσάγεται μέγα ποσὸν νενοθευμένου Σα-
μίου καὶ Κυπρίου. Ἐκ τῆς πρασιᾶς ἀνακύπτουσι μικραὶ λευκαὶ

οἰκίαι, κατοικοῦμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον τὸ θέρος ἢ ἐν καιρῷ τῆς καλλιεργείας, ὠκοδόμηνται δὲ ἀνὰ τὴν νῆσον πολλὰ παρεκκλήσια ἐν ταῖς κοιλάσι καὶ ἐπὶ τῶν κορυφῶν ἐορτάζοντα πολὺ ζωηρῶς τὰς πανηγύρεις, ἰδίως τὸ τῆς Παναγίας Γαλατιανῆς ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους καὶ ἐν τῷ πλησίον μετοχίῳ ἐν τῇ θέσει Ἀργινῶντα. Ἐκτὸς τοῦ ἐξ 20 οἰκιῶν συνοικισμού τοῦ Ἐμπορίου καὶ τῶν ἔτι μικροτέρων τῶν Τοίχων, τῶν Σκαλίων, τῶν Ἀργινωντῶν, τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βαθέος, ὥσπερ καὶ τῶν νησιδίων Ψερήμου καὶ Τελένδου, ἐκτὸς τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον μεμονωμένων οἰκιῶν, οἱ κάτοικοι μένουσιν ἐν ταῖς δυσὶ πόλεσι Χώρα μετὰ 5000 καὶ Ποθαίᾳ μετὰ 9000 ψυχῶν, αἵτινες διιστάμεναι ἀλλήλων ἐν τοῖς κέντροις αὐτῶν καὶ ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ δύο περίπου χιλιόμετρα, σχηματίζουν ἐνα καὶ μόνον δῆμον. Ἡ εἶρα δὲ τῶν ἀρχῶν δημοσίων καὶ δημοτικῶν, ὥσπερ καὶ τοῦ ἐμπορίου, εὐρίσκεται ἀφ' ἱκανοῦ ἤδη καιροῦ ἐν Ποθαίᾳ.

Πολυάριθμα νησίδια περικυκλοῦσι τὴν Κάλυμνον, βορειοδυτικῶς ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Λέρου τὰ Γλαρονήσια, δυτικῶς ὁ Καλαβρὸς παρὰ τὸν Ἐμπορεῖον ἢ Τέλενδος καὶ ἡ Ἀγία Κυριακὴ, πρὸς νότον ἡ Νερά καὶ ὁ Ἅγιος Νικόλαος, βορειανατολικῶς τὸ Γαῖδουρονῆσι μετὰ δύο μικροτέρων, τελευταίως δὲ πρὸς ἀνατολὰς ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Κῷ ἡ Πλάτη καὶ ἡ Ψερήμος. Ἐπὶ τοῦ Καλαβροῦ καὶ τῆς Τελένδου καλλιεργεῖται ὀλίγη κριθή, ἡ Ψερήμος εἶναι εὐφορωτάτη καὶ ἐμπεριέχει μετόχιον, ἐνῷ τὰ λοιπὰ νησίδια παράγουσι μόνον χόρτα διὰ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἴγας καὶ θάμνους διὰ τοὺς κλιβάνους. Τὰ δὲ κυριώτερα ἀκρωτήρια εἶναι τὰ Πιταρίδια ἀντικρυ τῆς Λέρου, ἔπειτα Κεφάλαια, Καστέλλι, Τράχιλας, ἄλλη Κεφάλαια, Ἀγίου Γεωργίου, Πρίωνας, Χοιρομύτη, Χαλὴ, Κυραψηλῆς καὶ Ἀτσιπᾶς. Οἱ δὲ κυριώτεροι κόλποι καὶ λιμένες οἱ ἐξῆς· Ἐμπορεῖος, Ἀργινῶντα, Λινάρια, Καντοῦνι, Πιθάρια, Βλυχάδια, Ποθαίᾳ, Κατσοῦνι, Ρῖνα, Θρασῶντα, Πεζῶντα, Ἀλμυραῖς, Παλαιονήσου, Συκάτης καὶ Πετρῶντα. Τὸ κλίμα τῆς Καλύμνου εἶναι ὑγιεινότατον καὶ εὐκραές, τὸ θέρος δροσερόν, ὁ χειμὼν μαλακός, τὸ δὲ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον, ὄντα πολὺ εὐάρεστα, διαρκοῦσιν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Καλύμνου, οὓς ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ἦσαν Κᾶρες, τὸ αὐτὸ ἔθνος ὅπερ κατῴκει καὶ τὰς γείτονας νήσους καὶ τὴν ἀντικρυ ἀκτὴν τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν μέχρι σήμερον Καρίαν λεγομένην. Περὶ τὸ ἔτος 1000 πρὸ Χριστοῦ ἡ Δωρική φυλὴ ἤρξατο τῶν ἀξιοσημειώτων πορειῶν αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ἡρακλειδῶν. Ἐκ τῶν τραχέων ὁρέων τῆς μέσης Ἑλλάδος ὁρμώμενοι κατέσχον, ἰδρύοντες κράτη, τὸ μέγιστον μέρος τῆς Πελοποννήσου, τὴν Κρήτην, τὰς νοτίους Κυκλάδας καὶ Σποράδας, ὥσπερ καὶ τὴν ἀντικρυ νοτιανατολικὴν γωνίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ πλέον πρὸς βορρᾶν κειμένη τῶν Σποράδων, ἥτις κατωκλήθη ὑπὸ Δωριέων, ἦν ἡ Κάλυμνος ἐν ᾗ ἡ παρακειμένη Λέρος ἔλαχε τοῖς Ἴωσιν. Ἡ Δωρική διάλεκτος τῶν κατοίκων τῆς Καλύμνου ἀποδεικνύεται διὰ πολυαρίθμων ἀρχαίων ἐπιγραφῶν καὶ διατηρεῖται μέχρι τῆς σήμερον ἐν τισι λέξεσιν, ὥσπερ ὁ Δᾶμος ἀντὶ Δῆμος καὶ τὰ γὰ ἀντὶ ἐδῶ.

Ὁ περὶ Τροίας ἀγὼν εἶναι γνωστός εἰς τὴν οἰκουμένην χάριν τῶν ἐπῶν τοῦ Ὀμήρου, ἀλλ' ὅ,τι ἐγένετο ἐν Τροίᾳ ἐπανελαμβάνετο ἐν τῷ αἰῶνι τοῦ ἐλληνικοῦ ἀποικισμοῦ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν προκειμένων νήσων πολλαχοῦ. Ὁ Ὀμηρος ἀναφέρει (Ἰλιάς Β' 76—29) ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν νεῶν τῶν Ἑλλήνων παρὰ τὴν Τροίαν τὴν νῆσον Κάλυμνον καὶ τὴν γείτονα Λέρον ὑπὸ τὸ ὄνομα νῆσοι Κάλυδναι. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν υἱῶν τοῦ Ἡρακλείδου Θεσσαλοῦ, τοῦ Φειδίππου καὶ τοῦ Ἀντίφου, αἱ νῆσαι Κάλυδναι μετὰ τῆς Κῶ, Νισύρου, Καρπάθου καὶ Κάσσου ἔστειλαν σημαντικὴν πολεμικὴν δύναμιν, δηλαδὴ 30 πλοῖα εἰς τὴν Τροίαν, ἐνῶ ἡ ἀντικρυ ἀκτὴ ἔμεινεν ἔτι πολὺν καιρὸν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἰθαγενῶν. Τρανὸν ἀπόδειγμα ἀποικισμοῦ Ἀργείων Δωριέων ὑπάρχει τὸ ὄνομα Ἄργος σωζόμενον μέχρι τῆς σήμερον ἐν τοποθεσίαις τῆς Καλύμνου καὶ Νισύρου, ὅπου διαβάντες διὰ τῆς Ρόδου μετανέστησαν Ἐπιδάυριοι, Τροιζήνιοι καὶ Ἀργεῖοι¹.

1. Ἀλλ' οὐ μόνον ἐν τοῖς καιροῖς τοῦ Ὀμήρου, ἐπίσης ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ κλασικοῦ βίου, ὥσπερ ἀνὰ μεγάλῃν περίοδον ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἡ Κάλυμνος ἦν σημαντικὴ, ὅπως τοῦτο ἀποδεικνύουσιν αἱ διατηρηθεῖσαι ἀρχαιοτῆτες.

Μετὰ τὰ ἐν τῇ κισήρει ἐνδιαιτήματα τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου τὰ τεῖχη τῆς Καστέλλας ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βαθέος, ὥς-περ καὶ αἱ λεγόμεναι φυλακαὶ παρὰ τὴν Ρῖνα, εἶναι ἀναμφιδόλως τὰ πρῶτα κατὰ καιρὸν μνημεῖα ἀνθρωπίνης δραστηριότητος ἐν Καλύμνῳ, προέρχονται δὲ ἐκ τῶν προελληνικῶν κατοίκων. Ὑπεράνω τοῦ μετοχίου τῆς Κυραφηλῆς, ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοιλάδος τοῦ Βαθέος, ἐξ ἴσου μακρὰν ἀπὸ τὰ Τεμένια καὶ τὴν Ρῖνα, ἐγείρονται τὰ κυκλοειδῆ πανάργαια τεῖχη τῆς Καστέλλας καὶ δὴ ἐπὶ δύο πλησίον ἀλλήλοις τόπων βραχῶδους λόφου, ὑψουμένου περίπου 200 μέτρα ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους τῆς κοιλάδος. Ἡ διάμετρος ἐκάστου τῶν δύο τειχισμάτων τούτων μετρεῖ περίπου 80 μέτρα, τὸ μὲν κατώτερον ἐξ αὐτῶν συντετῆρηται καλῶς σχεδὸν πανταχοῦ, τὸ δὲ ἀνώτερον μόνον εἰς ὀλίγα μέρη. Τὰ τεῖχη ταῦτα ἔχουσιν ἔτι τὴν ιδιότητα, ὅτι πρὸς τὰ ἔσω μὲν σχηματίζουσι γραμμὴν κάθετον, πρὸς τὰ ἔξω δὲ παχύνονται πρὸς τὴν βάσιν, ἀπολήγοντα εἰς γεῖσον κατὰ τὴν κορυφὴν. Ὁ ἀνώτερος τῶν δύο κύκλων ἐμπεριέχει ἐνιαχοῦ πέτρας κολοσσιαίας, τὸ ὕψος δὲ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου δὲν ὑπερβαίνει τὰ δύο μέτρα. Αἱ δὲ λεγόμεναι φυλακαὶ παρὰ τὴν Ρῖνα, ὑπεράνω τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου συνοικισμοῦ, ᾧ ἠκολούθητε τοιοῦτο βυζαντινῆς ἐποχῆς, εἶναι δύο κτίρια ἐξ ὑπερμεγέθων λίθων, μετροῦντα 3 μέτρα κατὰ μῆκος, ἔχοντα δὲ ἀνὰ μίαν θύραν. Πολὺ ἀξιόλογα εἶναι καὶ τὰ ἐν τῷ Δάμῳ λατομεῖα μετὰ τάρου λελαξευμένου ἐκ τοῦ συμπαγοῦς βράχου, μετροῦντος δὲ ἔσωθεν 3 μέτρα τὸ μῆκος καὶ δύο τὸ πλάτος. Ἐξετάσωμεν ἤδη τὸ παρὰ τὸν Ἐμπορεῖον ἀρχαῖον φρούριον, ὅπερ κοινῶς λέγεται «τὸ Καστρί».

Ἡ μακρὰ ὄρεινὴ χερσόνησος, ἣν ἐκπέμπει ἡ βόρειος ὁροσειρὰ τῆς Καλύμνου βορειοδυτικῶς πρὸς τὴν Λέρον, ὑψουμένη ἐν τῇ κορυφῇ τῆς Γαλατιανῆς μέχρις 720 μέτρων ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, συνίσταται, ὥς καὶ τὰ πλεῖστα ἄλλα ὄρη τῆς νήσου, ἐξ ἀσβεστολίθου, σχηματίσαντος πολλὰ καὶ μεγάλα σπήλαια, αἱ δὲ βροχαὶ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν αἰώνων ἐπέχωσαν τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων διὰ γώματος γονιμωτάτου ἀποτελέσασαι σειρὰν λόφων 250 περίπου μέτρων τὸ ὕψος, προσκεκολλημένων πρὸς τὰ ὑψηλὰ

ὄρη, συμπαρασύρασαι δὲ συνάμα βράχους διαφόρων διαστάσεων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν λόφων. Εἰς τὰ ἔτη τῆς σπορᾶς ἡ κριθὴ εὐδοκιμεῖ ἐδῶ ἐκτάκτως, εἰς τὰ ἔτη δὲ τῆς βοσκῆς ποιμαίνονται πρόβατα καὶ αἰγες, αἱ δὲ μέλισσαι συλλέγουσιν ἐκ τοῦ θυμαρίου καὶ ἄλλων ὀρεινῶν βοτάνων τὸ περίφημον μέλι, ἐμφωλεύουσι δὲ πολυάριθμοι πέρδικες καὶ γλαῦκες. Πλὴν τῶν λόφων τούτων ἡ ὄροσειρὰ ἐκπέμπει ἐν μικροῖς διαστήμασι διακλαδώσεις πρὸς τὴν θάλασσαν, ὧν ἡ μία καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριο Κεφάλαιον, ἀνατολικῶς δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καὶ ἀντικρυ τοῦ νησιδίου Καλαβροῦ ἐξαπλοῦται ἡ μικρὰ πεδιάς τοῦ Ἐμπορείου μετὰ 20 περίπου οἰκίσκων.

Ἐκεῖ ὅπου ἡ κρημνώδης ὄροσειρὰ σχηματίζει ὑπεράνω τοῦ Ἐμπορείου πυραμίδα, ἐκπέμπουσιν πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ἀνὰ μίαν πτέρυγα ὁμοίου ὕψους καὶ μήκους, κρύπτεται ἐν τῇ πτυχῇ μετὰ τῆς πυραμίδος καὶ τῆς ἀνατολικῆς πτέρυγος ἐν ὕψει 22 περίπου ποδῶν ὑπεράνω τῆς θαλάσσης ὀλόκληρον φρούριον προομηρικῆς ἐποχῆς τὸ λεγόμενον «Καστρί». Πλησιάζομεν αὐτὸ πλάγιως ἐκ δυσμῶν παρὰ δύο σπήλαια, ἐξ ὧν τὸ ἕτερον, μᾶλλον προσιτὸν, χρησιμεύει εἰς τοὺς ποιμένας ὡς τυροκομεῖον, εἰσερχόμεθα διὰ πύλης ἐνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου τὸ πλάτος, πλάγιως κειμένης πρὸς τὸν κύριον ἄξονα τοῦ φρουρίου καὶ ἀγούσης εἰς πυλῶνα κατὰ τι πλατύτερον μετὰ ἑδρας διὰ τὸν θυρωρὸν, ὅλα λελαξευμένα ἐκ τοῦ συμπαγοῦς βράχου, ὑψουμένου ὑπεράνω τοῦ κατωφλίου τῆς πύλης ἔτι 10 μέτρα καὶ φέροντος τετράγωνον πύργον, ἐκ κυκλωπέων τειχῶν συνιστάμενον. Ἐκ τοῦ πυλῶνος καταβαίνομεν εἰς διαμέρισμα βαθύτερον 100 περίπου τετραγωνικῶν μέτρων, ἀποκεκλεισμένον ἔσωθεν μὲν, ὅπως καὶ σύνολον τὸ φρούριον, ὑπὸ γιγαντιαίων κρημνῶν, ἔξωθεν δὲ ὑπὸ κυκλωπέου τείχους 17 περίπου μέτρων τὸ μῆκος. Ἐν τῷ δυτικῷ δὲ μέρει τοῦ διαμερίσματος τούτου ὁ κρημνὸς ἔτι ὑπελαξεύθη πρὸς τὰ κάτω, δεικνύων δύο τετραγώνους ὁπὰς πρὸς ὑποδοχὴν ξυλίνων δοκῶν ἐν ὕψει δύο μέτρων ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, ἀνατολικῶς δὲ εὐρίσκεται μέγα καὶ ὑψολότατον σπήλαιον ἐν τῷ βάθει τῆς πτυχῆς τοῦ ὄρους ἱκανὸν νὰ δέχεται τὰ ποίμνια τοῦ δυνάστου.

Ἐκ τοῦ πυλῶνος ἤγόν ποτε κλίμακες, λελαξευμέναι ἐν τῷ βράχῳ πρὸς τὰ κάτω, ὥσπερ καὶ πρὸς τὸ ἄνω διαμέρισμα τοῦ φρουρίου, καταστραφεῖσαι νῦν ὀλοτελῶς ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, ἐκτὸς κολοσσιαίου ὀγκολίθου μετὰ 5 βαθμίδων, ὅστις ἀνετράπη ὑπὸ παρακειμένου βράχου, ἀποσπασθέντος ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ κριμνοῦ διὰ τῆς ὀργῆς τῶν χειμερινῶν βροχῶν. Δέον νὰ ἀναρριχώμεθα νῦν διὰ λαβυρίνθου βράχων καὶ θαλερῶν θάμνων, διασπῶντες τὰ δίκτυα μεγάλων ἀραχνῶν, διὰ νὰ ἀναβαίνωμεν εἰς τὸ ἄνω καὶ κύριον διαμέρισμα τοῦ φρουρίου, ἔχον 35 μέτρα τὸ μῆκος καὶ 17 τὸ πλάτος. Τὸ σχεδὸν ἐπίπεδον διαμέρισμα τοῦτο ἐμπεριέχει ἐν τῇ βορειανατολικῇ γωνίᾳ πιθοειδῇ δεξαμενὴν μετὰ τετραγώνου ὀπῆς, ἄλλο μικρότερον ὑπόγειον καὶ ἐλαιοτριβεῖον ἐκ μονολίθου ἀνοικτοῦ χρώματος καὶ ὠραίου σχήματος, δηλ. παριστῶσι δύο κύκλους, ὧν ἡ διάμετρος ἔχει ἡμισυ μέτρον, ἐν ᾧ τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος αὐτῶν ἔχει 5 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, συνέρχονται δὲ οἱ κύκλοι εἰς στόμιον κατὰ τι βαθύτερον καὶ πλατύτερον, ὑπὸ τὸ ὅποῖον ἐτοποθετεῖτο τὸ διὰ τὸ ἔλαιον ἀγγεῖον. Ἐντεῦθεν δὲ πρὸς δυσμᾶς φαίνονται καὶ θεμέλια οἰκιῶν καὶ ἀποθηκῶν. Ἐνῶ τὸ κάτω διαμέρισμα κεῖται ἀνατολικῶς τοῦ πύργου, τὸ ἄνω παρεκτείνεται διὰ τοῦ ἐνὸς τρίτου ἀνατολικῶς, διὰ δὲ τῶν δύο λοιπῶν τρίτων δυτικῶς τοῦ αὐτοῦ πύργου, ὅστις οὕτω δεσπόζει ὅλου τοῦ φρουρίου. Καὶ τὸ ἄνω διαμέρισμα ἔσωθεν, δηλαδή βορείως φύσει πέφρακται ὑπὸ τῶν κολοσσαίων κρημνῶν, ἔξωθεν δὲ, δηλαδή πρὸς νότον, ὑπὸ κυκλωπέου τείχους, σχηματίζοντος νοτιοδυτικῶς γωνίαν, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἀπολήγοντος εἰς τὸν βράχον τὸν φέροντα τὸν πύργον.

Ὀλίγαι βαθμίδες ἐν τῷ συμπαγεῖ βράχῳ ἄγουσιν ἐκ τοῦ ἄνω διαμερίσματος εἰς τὸν τετράγωνον πύργον, οὗτινος ἐκάστη πλευρὰ μετρεῖ 6 μέτρα, τὸ δὲ ὕψος σώζεται μόνον μέχρι τριῶν ἢ τεσσάρων μέτρων, τοῦ λοιποῦ ὑπὸ δυνάμεων τῆς φύσεως καταρριφθέντος εἰς τὴν ἄβυσσον, ἐξ οὗ κατεστράφη καὶ ἡ ὀροφὴ τοῦ πύργου πυλῶνος μετὰ τῆς πύλης· ὁ δὲ πύργος ὠκοδόμηται τόσον ἰσχυρῶς, αἱ πέτραι ἐξ ὧν συνίστανται τὰ τείχη αὐτοῦ εἶναι τόσον ὀγκώδεις, ὥστε τὸ κάτω μέρος ὅλων τῶν τεσσάρων πλευρῶν καὶ

δὴ καὶ ἡ θύρα, ἔχουσα ἐνὸς μέτρου πλάτος, σώζονται καὶ νῦν. Οἱ ὀγκόλιθοι τῶν τειχῶν τοῦ πύργου κατὰ τι μείζονες ἢ ἐκεῖνοι τῶν δύο ἀμυντικῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου, σχηματίζουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παραλληλόγραμμα, ἀλλὰ καὶ κύβους, ἐνιοὶ δὲ, καὶ δὴ οἱ μεγαλείτεροι καὶ οἱ μικρότεροι, ἔχουσι σχῆμα ἀκανόνιστον· ἐκείνους δὲν ἤθελον νὰ σχίσωσιν, οὗτοι ἐχρησίμευσαν πρὸς πλήρωσιν τῶν ὀπῶν. Εἶναι τεχνικῶς λελαξευμένοι καὶ προσηρμοσμένοι ἀλλήλους χωρὶς ἔχνους ἀσβέστου, ὡς εἶναι τὸ ἰδιάζον τῶν κυκλωπείων καὶ ἄλλων ἀρχαίων τειχῶν. Ἐκ τοῦ πύργου ἀπολαύει τις λαμπρᾶς ἀπόψεως εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἐμπορείου μετὰ τῶν νησιδίων Καλαβροῦ καὶ Τελένδου, ὥσπερ καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Καλύμνου μετὰ τοῦ κωνοειδοῦς ἀκρωτηρίου τοῦ Καστελλίου, φέροντος τὰ ἐρείπια βυζαντινοῦ φρουρίου καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφάλας, πέραν τοῦ ὁποίου μαρμαίρει τὸ κυανοῦν Ἰκάριον πέλαγος μετὰ τῶν νήσων Λεβένθου, Κυνάρου καὶ Ἀμοργοῦ. Μαγευτικὴ εἰκὼν, ἀλλὰ τί μόνωσις, τί σιγή! Ἀντὶ τῶν ἡγεμόνων τῶν ἐκστρατευσάντων κατὰ Κερῶν καὶ Τρώων, ἀράχναι καὶ μέλισσαι καὶ σαῦραι, κληρονόμοι τοῦ ἀνθρωπίνου μεγαλείου.

Ἀλλὰ καὶ τῆς κλασικῆς ἐποχῆς τοῦ ἐλληνικοῦ βίου μετεἶχεν ἡ Κάλυμνος ὑποτελῆς οὔσα εἰς τὴν ἐπὶ Μαυσώλου καὶ Ἀρτεμισίας ἀκμάσασαν Ἀλικαρνασσὸν, κατὰ βαθμὸν οὐ μικρὸν, ὅπερ ἀποδεικνύουσιν οὐ μόνον τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, ἅτινα ἔφερον εἰς φῶς ὁ Καλύμνιος Ἰωάννης Σκόνης καὶ ὁ Ἀγγλος ἀρχαιολόγος Κάρολος Νεύτων ἐκ τῶν τάφων τοῦ Δάμου καὶ τὰ ὅποια νῦν ἀποτελοῦσιν ἐν τῶν ἀγλαϊσμάτων τοῦ ἐν Λονδίνῳ Βρεττανικοῦ μουσείου, ἀλλὰ καὶ πολυάριθμα ἐρείπια· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν τὸ ἐξ ὠραίων λελαξευμένων πετρῶν ἐγερθὲν κρηπίδωμα μεγάλης πλατείας εἰς τὴν θέσιν Ἐμπολας τῆς κοιλάδος τοῦ Βαθέος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑψοῦτο ναὸς μεταβληθεὶς ἔπειτα εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾧ νῦν ἐν γωνίᾳ τινὶ κρύπτεται παρεκκλήσιον τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, εἶτα τὰ εἰς οἰκοδομὴν παρεκκλησίου τοῦ Χριστοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ μεταχειρισθέντα λείψανα ὠραίου ναοῦ τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος, ρυθμοῦ Ἰωνικοῦ, πλησίον τῆς Χώρας, μεταβληθέντος κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Με-

γάλου εἰς Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄλλα. Ἐπὶ τοῦ αὐχένος τοῦ χωρίζοντος τὴν νότιον κοιλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν ἡμῖς, ἴσταται ἐπὶ ἰδιωτικοῦ χωραφίου περιτετειχισμένον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος παρεκκλήσιον τοῦ Χριστοῦ μετ' ἄλλου μικροτέρου, προσκεκολλημένου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Μετὰ λύπης παρατηροῦμεν, ὅτι στῦλοι, τεμάχια ὠραίου γείσου καὶ πλάκες μετ' ἐπιγραφῶν μετεχειρίσθησαν πρὸς ἀνοικοδομὴν αὐτοῦ· καὶ ὁμοῦς τοῦτο ἔσωσεν αὐτοὺς ἐκ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος πολλὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπίσης πρὸς ἀνοικοδομὴν τῆς ἐν τῇ Χώρα μητροπόλεως, ἐγκαινιασθείσης πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν, τῷ 1794. Εἰς τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχουσιν ἐντετειχισμέναι δύο πλάκες, ἡ μὲν κάτω μεγαλειτέρα μετὰ μακρᾶς καὶ λεπτῆς ἐπιγραφῆς, ἡ δὲ ἄνω μικρότερα μετὰ τῆς ἐξῆς βραχυτέρας ἐπιγραφῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Δᾶμος Καλυμνίων

Ἐτίμασε τὸν ἱερέα τοῦ

προκαθηγεμόνος Θεοῦ Ἀπόλλωνος

Τιβέριον Κλαύδιον Δικαστοφῶντα

τὸν ἑαυτοῦ Πάτρωνα καὶ εὐεργέταν

Δις στεφανηφορήσαντα

Καὶ ἀνιερώσαντα χωρία

τῷ Θεῷ.

Ὅπως τότε ἀριέρωσαν τοῖς θεοῖς χωρία, οὕτω καὶ νῦν τοῖς ἁγίοις καὶ τῇ Παναγίᾳ, τὰ λεγόμενα μετόχια, ὡς τὸ τῆς Κυραψηλῆς ἐν Βαθειῇ, τὸ τῆς Παναγίας Γαλατιανῆς ἐν Ἀργεινώντοις, τὰ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν τῷ Δάμῳ καὶ ἐν τῇ ἐμπροσθινῇ θέσει, τὸ τῆς Παναγίας Ψερημιωτίσσης ἐν τῷ νησιδίῳ Ψερρήμου, τὰ τῆς ἐν Πάτρῳ Μονῆς τῶν 12 Ἀποστόλων καὶ τοῦ Θεολόγου ἐν Ἀργεῖ καὶ τὸ τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐπίσης ἐν Ἀργεῖ ἐνοικιαζόμενα καὶ καλλιεργούμενα ὑπὸ ἱερέων καὶ ἱερομονάχων πληρονόντων τὸ ἐνοίκιον τῇ κοινότητι.

Ὀλίγον τι ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος ἔκειτο θέατρον, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ νεωστὶ ὑπὸ τοῦ κ. Νικολάου

Γαλανοῦ εὐρεθεῖτα ἐπιγραφὴ, ἥς ἡ μακρὰ πλάξ ἐφηρμόσθη εἰς τὸ κατώφλιον τῆς παρὰ τὸ νεκροταφεῖον ἐγειρομένης ἐκκλησίας τῶν Ταξιάρχων.

Εὐτελιστράτη Ἀρατίωνος, γυνὰ δὲ Ἀρατοκρίτου

Ἀνέθηκε τὸ θέατρον Ἀπόλλωνι Δαλλῷ καὶ τῷ Δάμῳ.

Παρὰ τὴν Ρῖνα καὶ εἰς τὰ Τεμένια, εἰς τὰ ἀντίθετα ἄκρα τῆς κοιλάδος τοῦ Βαθέος, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ ἐμπροσθινῇ θέσει εὐρίσκονται ἐπίσης ἱχνη συνοικισμοῦ κλασικῆς ἐποχῆς. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῷ νοτίῳ τοίχῳ τῆς ἐν Ποθαίᾳ ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ σώζεται ἐντετειχιτμένον ἀρχαῖον ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον, ὡσαύτως ἐν Ποθαίᾳ τεμάχιον κομποῦ γείτου ἐν τῇ πύλῃ τῆς οἰκίας τοῦ Ἀναγνώστου Ἀλεξιάδου, κιονόκρανον ἀρχαίου δωρικοῦ ρυθμοῦ ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Θεοφίλου Παπαμιχαήλ, ἄλλο μέγα κιονόκρανον παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας Γαλατοῦ, πλησίον τῆς Χώρας καὶ ἄλλα ἄλλαχού.

Πολυάριθμα ὑπάρχουσιν ἐπίσης τὰ ἐρείπια Βυζαντινῆς καὶ φραγκικῆς ἐποχῆς. Ἐκείνη μὲν ἀνήκουσι λείψανα μεγάλης Ἐκκλησίας παρὰ τὸ ἐν τῷ βορείῳ μέρει ἀνεγειρόμενον δημοτικὸν σχολεῖον ἐν Ποθαίᾳ, καὶ κατὰ ὠραιότατον σχέδιον ἀνοικοδομηθεῖτα, ἀξιοτάτῃ ἐπιδιορθώσεως ἐκκλησίᾳ τῶν 12 Ἀποστόλων ἐν Ἀργεῖ, μετὰ ἱχνῶν ζωγραφιῶν ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ ἀρχαίου βωμοῦ ὡς ἁγίας τραπέζης, κατὰ τὴν παράδοσιν ἔργον τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, ἰδρυτοῦ τῆς ἐν Πάτρῳ μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, τὰ ἐρείπια τριῶν μεγάλων Ἐκκλησιῶν, οἰκιῶν καὶ θόλων, ἐγκλειόντων τάφους περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Τελένδου, τὸ ἐν ἀποκρήμνῳ μέρει τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ αὐτοῦ νησιδίου κείμενον παρεκκλήσιον τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, τὰ τεῖχη τοῦ Καστελλίου μετὰ λειψάνων οἰκιῶν καὶ δεξαμενῶν ἀνά τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Καλύμνου μετὰ τὸ Συκέας καὶ Ἀργεινῶντων, ἡ μεγαλοπρεπὴς τριτυπόστατος ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου κρηπιδώματος ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βαθέος, ὥσπερ πολλαὶ ἐκκλησίαι καὶ οἰκίαι παρὰ τὴν Ρῖνα, ταύτῃ δὲ τὰ τεῖχη τῶν φρουρίων Κάστρου καὶ Πέρα Κάστρου ἐν τῇ νοτίῳ κοιλάδι μετὰ λειψάνων παρεκκλησιῶν, οἰκιῶν καὶ δεξαμενῶν. Μετὰ τῶν ἀρχαιοτάτων μνη-

μείων τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς ἢ παράδοσις συνδέει τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου χριστιανοῦ αὐτοκράτορος ἁγίου Κωνσταντίνου, μετὰ δὲ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἐν Τελένδῳ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ ἀντικρὺ ἐν Καλύμνῳ Καστελλίου, χωρισθέντων διὰ στενοῦ, ἀλλὰ βαθέος πορθμοῦ, τὰς αἰθερίας σκιὰς δύο βασιλοπούλων βασανιζομένων ὑπὸ ἔρωτος δυσέρωτος. Παρὰ τῷ Ἁγίῳ Κωνσταντίνῳ πρὸ 30ετίας εὐρέθησαν καὶ πολλὰ χρυσᾶ νομίσματα τὰ λεγόμενα Κωνσταντινάτα, ἃ ἡ βροχὴ κατεκύλισε, τοῦ ἀγγείου, ὅπερ περιέκλεισεν αὐτὰ, διαρραγέντος· τὸ παρὰ τοὺς 12 Ἀποστόλους ἐν ἐν τῷ Ἀργεὶ χαμηλὸν παρεκκλήσιον τῆς Κυρᾶς κατέχει δεξιόθεν τῆς θύρας ἀνάγλυφον καθιζομένου λέοντος, ἔνδον εἰς τοὺς τοίχους ζωγραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπουσι δύο γυναικεῖαι κεφαλαὶ καὶ ἄγγελος μεγάλης καλλονῆς καὶ ἀναλόγως ἀρχαίας ἐποχῆς.

Τὸ Κάστρον εἶναι ἡ κυρίως ἀκρόπολις τῆς νεωτέρας Καλύμνου. Προσκολληθεῖσα πρὸς τὴν μέσσην ὄροσειράν διὰ στενοῦ αὐχένος, χωρισθεῖσα δὲ διὰ χαραδρῶν ἀγρίων, ὧν ἡ δυτικὴ ἄγει διὰ ζυγοῦ παρὰ τὸ ὄρος τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Βαθέος, καθορῶσα δὲ εἰς τὴν νότιον κοιλάδα, ἡ περιτειχισμένη ἀκρόπολις αὕτη ἔχει μόνον μίαν πρόσοδον ἐκ νότου μετὰ πύλης πλαγίως πρὸς τὸν κύριον ἄξονα τοῦ φρουρίου κειμένης. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι κατὰ τι μεγαλειτέρα ἐκείνης τῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀκροπόλεως καὶ σφόδρα ὑποκλινῆς πρὸς νότον, οἱ δὲ κρημνοὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἀποτομότητα ὑψηλότεροι τῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς. Τεῖχος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλῶς συντετηρημένον μετὰ τετραγώνων πύργων, πολεμιστρῶν καὶ ἐπάλξεων, περιστέφει τὸν βράχον, ἔχον ὕψος ἀπὸ τριῶν μέχρις ἐπτὰ μέτρων κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ βράχου, ὃ προσκολλᾶται· ἐνιαχοῦ ἀναφύονται συκέαι καὶ θάμνοι ἐκ τῶν ὀπῶν τοῦ τείχους, ἐν ἐνὶ δὲ τῶν πύργων τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς εἶναι ἐντετειχισμένα δύο φραγκικὰ οἰκόσγημα, τὸ ἕτερον ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἐπὶ μαρμαρίνων πλακῶν ἐντὸς πλατιοῦ ἐκ κιτρίνης πέτρας, ἀνὰ δύο μεγάλων δεξαμενῶν, ἐχουσῶν σχῆμα παραλληλόγραμμον καὶ πάρεχουσιν μετὰ πολλῶν ἄλλων μικροτέρων τῇ ἄνω πόλει τὸ ἀναγκαῖον ὕδωρ, τὰ δὲ ἀνώτερα τῶν οἰκοσήμεων τῶν δεξαμενῶν

ἀφῆρηνται ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπου. Ὅλη ἡ μεγάλη καὶ ἀνήφορος ἐπιφάνεια γέμει καταπεπτωκυῶν ἢ καταπιπτουσῶν οἰκιῶν καὶ παρεκκλησίων, ἐξ ὧν μόνον ὀλίγα τινὰ συντηροῦνται ὑπὸ εὐλαβῶν γυναικῶν, μὴ ἀφινουσῶν νὰ σθενύηται τὸ ἔλαιον τῶν λαμπάδων ἐνώπιον τῶν ὀλίγων καὶ ἀπλῶν εἰκόνων. Ὑπάρχουσιν ἔτι γέροντες καὶ γραῖαι, οἵτινες ἐνθυμοῦνται, ὅτι ἐπέρασαν τὰ ἔτη τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας ἐκεῖ ἐπάνω ἀνὰ τοὺς ἄλλοτε πλήρεις ἐξωτερικῶν κινδύνων καιροὺς, ὅτε ἐν ὠρισμέναις τοποθεσίαις, οἷαι τὸ Μιροβίγλιον, αἱ Βίγλαις καὶ τὸ ὄρος τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ σκοποὶ ἐσκόπουν πρὸς πρόληψιν τῶν ἐκ τῶν πειρατῶν κινδύνων, ὅτε ἡ μόνη βαρεῖα σιδηρᾶ πύλη πᾶσαν νύκτα ἐκλείετο τακτικῶς.

Τὸ ἐπάγγελμα τῆς πειρατείας ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ, λίαν ἐπικίνδυνον καὶ ἀπροσοδοφόρον καὶ διὰ τοῦτο ὀσημέραι ὠλιγόστευεν, μέχρις οὗ περὶ τὸν καιρὸν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐξηφανίσθη. Τοῦ κινδύνου ὀλιγοστεύοντος, οἱ τῆς ἀκροπόλεως κάτοικοι εὕρισκον πολὺ κοπιαστικὸν τὸ νὰ κατοικῶσι τόσον ὑψηλά. Ἦδη περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἤρξαντό τινες τῶν εὐπορωτέρων καὶ τολμηροτέρων νὰ κτίζωσιν οἰκίας εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς ἀκροπόλεως, παρ' αὐτὴν τὴν ἀνοδὸν, ἄλλοι ἠκολούθουν καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον ἐκτίσθη ἡ χώρα, κατοικουμένη νῦν ὑπὸ πέντε περίπου χιλιάδων κατοίκων, ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν μετὰ τριῶν μεγάλων ἐκκλησιῶν, τῆς Παναγίας, ἥτις καὶ εἶναι μητρόπολις εἰς τὴν συνοικίαν τὰ Τσίκουδα, τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου εἰς τὰ Θένια καὶ τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους εἰς τὴν Κοκαλαριάν. Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας εἶναι τρισυπόστατος μετὰ στύλων ἀρχαίων ἐκ τοῦ πρὸ τὴν χώραν ναοῦ τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος καὶ λεπτοῦ κωδωνοστασίου, ἡ τοῦ Προδρόμου ἔχει ἐσωτερικῶς ἀρχιτεκτονικὴν Γοτθικίζουσαν, παρέχει δὲ μαγευτικὴν ἀποψιν ἐκ τῆς παρ' αὐτῇ πλατείας εἰς τὴν κοιλάδα, τὴν Πόθαιαν καὶ τὴν ἀντικρὺ Κῶ, ἡ δὲ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ἐκαλλωπίσθη διὰ μαρμαρίνου εἰκονοστασίου μετ' ἀξιολόγων εἰκόνων τοῦ Σακελλαρίου Μαγκλῆ καὶ τοῦ Θεοφίλου Μπιλλήρη Καλυμνίων. Αἱ ὁδοὶ τῆς χώρας εἶναι ἀκανόνιστοι, τινὲς μὲν αὐτῶν στενόταται, ἄλλαι δὲ εὐρεῖαι, τὸ δὲ ἔδαφος, συνιστάμενον ἐν μέρει μὲν ἐκ συμπαγοῦς βράχου, ἐν μέρει

δὲ ἐκ κροκκαλοπυχῶν πετρωμάτων εἰς ἄκρον δὲ ἀνώμαλον, διαρρηγνύεται ὑπὸ χειμάρρου προερχομένου ἐκ τῆς δυτικῆς χαράδρας, τῆς λεγομένης Λαγκάδας. Αἱ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διώροφοι οἰκίαι σπανίως ἔχουσιν ὑάλινα παράθυρα, ἀλλὰ μόνον ξύλινα φύλλα, εἶναι δὲ ἐπικεκονισμένα δι' ἀσβέστου καὶ ἔνεκα τούτου πάλλευκα καὶ στεγασμένα διὰ στεγῶν ἐπιπέδων. Αἱ οἰκίαι τῶν εὐπορωτέρων ἔχουσιν ἰσόγειον, ὑποστηριζόμενον δι' ἀψίδων, ἀνώγειον, ἀνδηρα, δεξαμενὴν καὶ κλίβανον, ᾧ χρῶνται εἰρηνικῶς καὶ αἱ γείτονες, δωροῦσαι καθ' ἑκάστην χρῆσιν τῇ ἰδιοκτητρίᾳ ἡμίσειαν πῆτταν. Μία τῶν ὀρτηριῶν, ζωηρά, ἀλλὰ στενοτάτη μετὰ στομίου ὀρυσσομένου διὰ κροκκαλοπαγοῦς πετρώματος καὶ ζωογονουμένου ὑπὸ λαχανοπωλίδων καὶ ὀπωροπωλίδων, ἄγει εἰς τρίγωνον παρὰ τὴν Μητρόπολιν πλατεῖαν, ἧς μίαν πλευρὰν κατέχει τὸ πρῶην ἑλληνικὸν σχολεῖον τοῦ τόπου, ἄλλο δὲ διώροφον κτίριον χρησιμεύει ὡς ἐνδιαίτημα τοῦ μητροπολίτου Λέρου Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας. Πλησίον τῆς μητροπόλεως εὐρίσκονται καὶ τὰ ἐλαιοτριβεῖα τῆς Χώρας ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐν Πάτρῳ μονὴν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, ὁ ἐπίγειος παράδεισος τῶν παίδων κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ νωποῦ ἐλαίου. Νέαι οἰκίαι ἐν τῇ Χώρᾳ νῦν κτίζονται ὀλίγιστα, αἱ δὲ μᾶλλον δυσπρόσιτοι εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Κάστρου καὶ εἰς τὰ στόμια τῶν δύο χαράδρων, τῆς Λαγκάδας καὶ τῆς ὀπισθεν Λαγκάδας καταρρέουσι, διότι πᾶσα ἐνέργεια καὶ ζωὴ τείνει εἰς τὴν παρὰ τὸν λιμένα Ποθαίαν ὅπου ἔνεκα τούτου τὰ γήπεδα ἐκτιμῶνται κατὰ τιμὰς ὑπερόγκους, ὑπενθυμιζούσας ἐκείνας τοῦ Ἀττεως τοῦ Λονδίνου.

Μεταξὺ τῆς Χώρας καὶ τῆς Ποθαίης, ἀλλὰ πολὺ πλησιέστερον τῆς τελευταίας ὑψοῦται ἐπὶ κρημνώδους βράχου, προσκολλημένου τῇ νοτίῳ ὀροσειρᾷ, ὑπεράνω τριῶν ἀνεμομύλων, τῶν τελευταίων τοῦ εἶδους αὐτῶν, τὸ Πέρα Κάστρο. Ἐνεκα τῆς μικρᾶς περιφερείας αὐτοῦ τὸ φρούριον τοῦτο δὲν ἠδυνήθη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τόπος συνοικισμοῦ, ὅπως τὸ Κάστρο. Τὰ τεῖχη αὐτοῦ καλῶς συντετήρηνται καὶ μετροῦσιν ἐν τισι μέρεσιν ἑπτὰ περίπου μέτρα τὸ ὕψος. Ἐπὶ τοῦ νοτιοανατολικοῦ τείχους εἶναι ἐντετειχισμένα εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων ἑξ οἰκόσημα φράγκων ἵπποτῶν ἀνά

δύο, παρατηρηθέντα καὶ ἀπεικονισθέντα ἤδη πρὸ πεντηκονταετίας ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ ἀρχαιολόγου Λουδοβίκου Ρόσς. Εἰς τὸ Φρούριον ἄγει ἐκ τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας καλὴ ἐλικοειδὴς κλίμαξ ἔνεκα τοῦ παρεκκλησίου τῆς Παναγίας Χρυσοχειρῆς, ἣν ἐπισκέπτονται συχνὰ ἰδίως αἱ γυναῖκες τῆς νήσου. Εἰς τὸ ἔξω τεῖχος τοῦ παρεκκλησίου τούτου δεξιόθεν τῆς θύρας εἶναι ἐντετειχισμένη μαρμαρίνη πλάξ μετὰ δωρικῆς ἐπιγραφῆς λεγούσης, ὅτι Νικόδημος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρατογένους, ἱερεὺς τῶν Διοσκούρων, ἀνέθηκε τὸν νηὸν καὶ τοὺς ἀνδριάντας τοῖς Διοσκούροις καὶ τῷ Δάμῳ, ὁ δὲ ναὸς οὗτος πιθανῶς εὐρίσκετο ἐν τῇ θέσει τοῦ παρεκκλησίου. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ φρουρίου ἐντὸς τῶν τειχῶν εὐρίσκονται ἔτι παρεκκλήσιον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, δεξαμενὴ μεγάλη, ἀγρὸς κριθῆς, συκέαι τινὲς καὶ πλησίον ἀμυγδαλέας λευκὴ καλύβη, ἐν ᾗ διατρίβουσιν ὡς φύλακες τῶν ἱερῶν τούτων γηραλέον ζεῦγος.

Ὀλίγον κατώτερον τοῦ Πέρα Κάστρου ἐπὶ ὑψώματος ἐν τῇ κοιλάδι ἀνηγέρθη παρὰ τὸ παρεκκλήσιον τῆς Ἀγίας Μαρίνης τὸ νέον κτίριον τοῦ Ἱερατικοῦ Συλλόγου, τοῦ κατὰ τὸ 1890 ἰδρυθέντος ὑπὸ τοῦ πρώτου μητροπολίτου Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπλαίας κ. Χρυτάνθου, χρησιμεύοντος δὲ καὶ ὡς τόπος συνεδριάσεων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου. Εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην μετετέθη νεωστὶ καὶ τὸ ἡνωμένον τῆς Χώρας καὶ Ποθαίας ἐλληνικὸν σχολεῖον εἰς τινὰς ἐνωκιασμένους οἰκίσκους. Ὀλίγα βήματα κατώτερον ἄρχονται αἱ πρῶται οἰκίαι τῆς Ποθαίας ἐγειρόμεναι ἀραιῶς ἀναμέσον κήπων. Βλέπει τις ἐκεῖ πορτοκαλέας, λεμονέας καὶ ροδέας, ἐνιαχοῦ νεαρὰν κυπάρισσον, διάφορα λαχανικὰ, ἄριστον κηπνὸν καὶ δὴ τινα μονήρη φοίνικα. Βαθμηδὸν αἱ οἰκίαι συμπυκνοῦνται μέχρι τῆς προκυμαίας, πλατυτάτης ἐν τῷ νοτίῳ αὐτῆς μέρει, ἐκλιπούσης δὲ ὀλοτελῶς ἀπὸ τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς παραλίας ἐγειρομένης ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Λουδοβίκος Ρόσς, ὁ πρὸ πεντηκονταετίας ἐπισκεφθεὶς τὴν Κάλυμον, εὔρεν ἐν τῇ Ποθαίᾳ μόνον περὶ τὰς 60 οἰκίας καὶ ἀποθήκας, νῦν δὲ ἡ κάτω πόλις ἀριθμεῖ σχεδὸν διπλασίας οἰκίας καὶ διπλάσιον πληθυσμὸν τῆς ἄνω. Ἡ σύγχρονος Πόθαια ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν σπόγγων, δι'

ἣν ἡ γειτνίασις τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ λιμένος εἶναι ζωτικὸν ζήτημα. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀνήγειρον μόνον ἀποθήκας ἢ μαγαζιά παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, ἐξ οὗ ὑφίσταται ἡ συνήθεια καὶ νῦν νὰ ὀνομάζωνται καὶ αἱ οἰκίαι τῆς Ποθαίας καταχρηστικῶς μαγαζιά, ταχέως δ' εὗρισκον καταλληλότερον καὶ ἀνετώτερον νὰ κατοικῶσι διαρκῶς ἐκεῖ. Αὐτοῖς ἠκολούθουν οἱ ἱερεῖς, αἱ ἀρχαί, τὰ δικαστήρια, τὰ σχολεῖα, καὶ οὕτω συνέστη ἡ ζωηρὰ κάτω πόλις μετὰ τῶν 8500 κατοίκων αὐτῆς ἐν καιρῷ δύο γενεῶν. Καὶ αὕτη ὠκοδομήθη ἀκανονίστως ἐπὶ ἐδάφους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀμαλοῦ, παρὰ τὴν θάλασσαν δὲ ἐλώδους, ἀφ' οὗ ὁ κύριος χεῖμαρρος τῆς νήσου, ποτιζόμενος ἐκ τῶν δύο παρὰ τὴν χώραν χαράδρων καὶ δύο ἄλλων προερχομένων ἐκ τοῦ Ἄργους, εἰσβάλλει ἐκεῖ, καταφέρων ἐν καιρῷ τῶν χειμερινῶν βροχῶν σημαντικὰ ποσὰ ὕδατος. Πρὸ τινων ἐτῶν ἡ Χώρα καὶ Πόθαια ἠνώθησαν δι' ἁμαξίτης ὁδοῦ μετὰ γεφύρας, ἣτις ὁμῶς κατεκρημνίσθη ὑπὸ τῶν ἐξηγριωμένων ὑδάτων τοῦ χειμάρρου. Ἐπρόκειτο νὰ ἰδρυθῇ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν δύο πόλεων διὰ λεωφορείων, ἀλλ' ἔκτοτε ἐγκατελείφθη ἡ ἰδέα αὕτη, δὲν ὑπάρχει δὲ ἐν ὅλῃ τῇ νήσῳ οὐτε μία ἁμαξία.

Πρὸ 60 ἐτῶν ἔτι ἠδύνατό τις νὰ ἀγοράσῃ τὸ ἔδαφος ὀλοκλήρου τῆς Ποθαίας ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς, ἐν ᾧ σήμερον τιμᾶται ἑκατομμυρίων τινῶν χωρὶς τῶν κτιρίων. Πλησίον τῆς θαλάσσης παρὰ τὸν λιμένα τὰ γήπεδα φυσικῶς τῷ λόγῳ εἶναι ἀκριβώτερα καὶ μᾶλλον περιζήτητα, οὕτω ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ ὁ κ. Νομικὸς Χριστοδουλάκης ἔκτισε τὴν καλλιμάρμαρον οἰκίαν αὐτοῦ, τιμᾶται 1000 λιρῶν ὀθωμανικῶν ἢ 24,000 φράγκων χρυσῶν. Ἀπὸ πολλοῦ ἡ πεδιάς καίπερ ἔχουσα πλάτος σχεδὸν ἐνὸς χιλιομέτρου, δὲν ἀρκεῖ ταῖς οἰκίαις, αἵτινες ἀνερριχήθησαν ἕνεκα τούτου μέχρι σημαντικοῦ ὕψους ἀνὰ τὰ στρώματα τῆς κισήρεως καὶ δὴ καὶ ἀνὰ τὰς βραχώδεις κλιτύας τῆς μέσης καὶ νοτίου ὀροσειρᾶς. Αἱ οἰκίαι τῆς Ποθαίας εἶναι ἐπιδεικτικώτεραι τῶν τῆς Χώρας, τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔχουσι στέγας ἐξ ἐρυθρῶν κεραμίδων ἀντὶ τῶν ἐξ ἀργιλλώδους δωμίτιδος γῆς, ἄλλαι δὲ εἶναι κεκανονισμέναι διὰ μαρμαρίνων ἐξωστῶν μετὰ σιδηρῶν κιγκλίδων. Μόνον τὸ νότιον ἥμισυ τῆς

πόλεως ἔχει εὐρείαν προκυμαίαν, τὸ δὲ βόρειον στενοχωρεῖται ὑπὸ οἰκιῶν καὶ ἀποθηκῶν ἐκτὸς ἀμμώδους τινὸς πλατείας, ὅπου εὐρίσκεται τὸ ναυπηγεῖον τῶν λέμβων καὶ σκαφῶν. Ἐνιαχοῦ τῆς προκυμαίας, ἣν ἤρχισαν νὰ στρώνωσι διὰ τετραγωνικῶν λίθων, ἰδίως παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καθημερινῶς γίνεται ἀγορά. Ἀνὰ τὸ πλατὺ δὲ αὐτῆς μέρος ἐκτείνεται πυκνὴ σειρὰ δημοσίων κτιρίων, ἐμπορικῶν καταστημάτων καὶ καφενείων. Ἀντικρυ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν νοτιοανατολικῶς ἐξαπλοῦται ἡ Κῶς, ἡ πατρὶς τοῦ Ἰπποκράτους καὶ τοῦ Ἀπελλοῦ, μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ τοξοειδοῦς ὄρους Δίκειου καὶ τῶν εὐφορωτάτων χαμηλῶν μερῶν, πληροῦσθ τὸν ὀρίζοντα καὶ παριστῶσα οὕτως τὴν θάλασσαν ὡς λίμνην. Ἡ Πόθαια εἶναι ἡ ἔδρα τῶν δημοσίων καὶ δημοτικῶν ἀρχῶν πλὴν τῆς Μητροπόλεως, ἣτις ἐδρεύει ἐν τῇ Χώρα, καϊμακαμίου, πρωτοδικείου, τελωνείου, ὑγειονομείου, ἀστυνομίας καὶ φυλακῆς.

Ἡ Πόθαια ἐμπεριέχει πολλὰς καὶ ὠραίας ἐκκλησίας, ὧν αἰ περισσότεραι ἔτι κτίζονται ἢ κοσμοῦνται, ὡς ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ἡ Παναγία τοῦ Κουβούση, ἡ Παναγία ἡ Κηλαμιώτισσα καὶ ἄλλαι. Ἀπὸ πολλοῦ δὲ ἐτελειώθη ἡ ὠραιότερα πασῶν, ἡ τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ μέτῳ τῆς παρχίας τοῦ λιμένος μετὰ θόλου μολυβδοσκεπάστου, εἰκονοστασίου, ἀμβωνος, ἀρχιερατικοῦ θρόνου, μαρμαρίνων, καὶ ἀξιοσημάντων εἰκόνων τοῦ Σακελλαρίου Μαγκλῆ καὶ τοῦ Γεωργίου Οἰκονόμου Καλυμνίων. Ὁ Μαγκλῆς ἀνήκει εἰς τοὺς καλλιτέρους ζωγράφους τῆς ἀναγεννηθείσης ἐλληνικῆς καλλιτεχνίας, ὁ δὲ Οἰκονόμος εἶναι ὁ ἐπᾶξιος αὐτοῦ μαθητής. Καὶ οἱ δύο εἶναι τέκνα ἀπλῶν σπογγαλιέων καὶ ὡς τοιοῦτοι εἶχον νὰ παλαιώσιν ἀρκούντως κατὰ τῆς ἀνάγκης, μέχρις οὗ ἐνίκησε τὸ πνεῦμα τῆς καλλιτεχνίας. Ὁ Μαγκλῆς ὁ σπουδᾶσας ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ καὶ ἀποβιώσας προώρως ἐν Καλύμνῳ πρὸ ἐπταετίας, ἐκαλλώπισε δι' ὠραίων εἰκόνων τὰς ἐκκλησίας τῆς Κων]πόλεως, τοῦ Γαλαζίου, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς γενετείρας νήσου.

Ὁ ἐν Καλύμνῳ ναὸς τοῦ Χριστοῦ ἐμπεριέχει ἔργα αὐτοῦ τέσσαρας εἰκόνας κατὰ τὸν γνωστὸν γάλλον ζωγράφον Δωρὲ, τὸν Ἰῶβ, τὸν Φαρισαῖον καὶ Τελώνην, τὸν ἐλεήμονα Σαμαρείτην,

καὶ τὴν ἑξῶτιν τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας ἐκ τοῦ Παρκαδείσου, ἐν αἷς ὑπερτερεῖ τὸ ὑπόδειγμα αὐτοῦ. Ἐπίσης ἐπέτυχε πολὺ εἰς τὸν Ἅγιον Χρυσόστομον, ὀλιγώτερον δὲ εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν. Πολὺ ἀξιόλογοι εἶναι δὲ καὶ δύο εἰκόνες αὐτοῦ ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ τοῦ ἐν τῷ Ἀργεῖ παρεκκλησίου τοῦ Θεολόγου, παριστῶται ἢ μὲν τὸν Χριστὸν διδάσκοντα, ἢ δὲ τὴν Παναγίαν μετὰ τοῦ παιδίου Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ ἄλλαι ζωγραφίαι, ἃς κατέχουσιν ἢ ἐν Σμύρνῃ διαβιοῦσα γῆρα τοῦ καλλιτέχνου καὶ οἱ ἐν Καλύμνῳ συγγενεῖς αὐτοῦ, ὁ μὲν κ. Ἐμμανουὴλ Πατέλλης προτομὴν τοῦ Χριστοῦ, κλῶντος τὸν ἄρτον, μετὰ τοῦ Ἰωάννου, ἐπιπεσόντος τῷ στήθει αὐτοῦ, μέρος τοῦ μυστικοῦ Δείπνου, ἢ δὲ ἄγαμος αὐτοῦ ἀδελφὴ Ἄννα Μαγκλῆ τὴν Ὑπαπαντὴν, τὰς προτομὰς τῶν γονέων καὶ αὐτοῦ τοῦ καλλιτέχνου, ἀλληγορίαν τοῦ φθόνου καὶ ἄλλα.

Ὁ δὲ Γεώργιος Οἰκονόμος ὁ σπουδᾶτας ἐν Ἀθήναις, Μονάχῳ καὶ Ρώμῃ, ἐπέρανε τὸν καλλωπισμὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Ἰδιαιτέρας μνεῖας ἄξια εἶναι ἢ εἰκὼν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ σειρὰ χαρακτηριστικῶν κεφαλῶν τῶν προφητῶν καὶ βασιλέων τοῦ Ἰσραὴλ, ὡς καὶ ἡ δημιουργία τῆς Εὕας. Τελειώσας πέρυσι τὸν καλλωπισμὸν τῆς ἐν Σφάξ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειραν νῆσον, καταγινόμενος εἰς εἰκονογραφίας διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τοῦ Κουβούτη. Ὡς ἁγιογράφοι διακρίνονται ἐπίσης Θεόφιλος Μπιλλήρης καὶ Σακελλάριος Πιλάτος. Εὐέλπιδες δὲ θιατῶται τῆς ζωγραφικῆς εἶναι Μιχαὴλ Ἀλαχοῦζος, Μιχαὴλ Κουρὸς, Σακελλάριος Πιζάνιας καὶ Ἰωάννης Ζερβὸς, ἀξιόλογος δὲ ξυλογλύπτῃς Νικόλαος Καλλίας.

ΤΑ ΣΚΑΦΑΝΔΡΑ

Τὰ σχολεῖα τῆς Ποθαίας ὥσπερ καὶ ἐκεῖνα τῆς Χώρας διακρίνονται μᾶλλον διὰ τῆς δραστηριότητος τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων καὶ τῶν προόδων τῶν μαθητῶν ἢ διὰ τοῦ σχήμα-

τος τῶν κτιρίων, πλὴν τοῦ νεοκτίστου σχολείου τῶν ἀρρένων ἐν τῇ θέτει Παντίνῳ, ὅπερ τὰ ἐγκαίνια ἐωρτάσθησαν ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Ζ', τοῦ ἀπὸ Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας, γόνου τῆς εὐάνδρου Ἡπείρου. Σπανίως ἀκούει τις τόσον καλὰς ἀπαντήσεις, οἷας ἐν ταῖς δημοσίαις ἐξετάσεται τῶν ἐν Ποθαίᾳ καὶ Χώρα σχολείων ταῖς διεξαγομέναις ἐν τῇ κυρίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐκάστου τόπου ἐν συρροῇ πολλῶν ἐργατῶν, τῆς ἐφορείας καὶ τῶν γονέων καὶ συγγενῶν τῶν ἐξεταζομένων. Ἰδίως καλῶς κατηρτισμένον προσωπικὸν διδασκόντων κέκτηται τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον, ὃ λείπει μόνον μία τάξις διὰ νὰ εἶναι πλῆρες γυμνάσιον καὶ ὅπερ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διευθύνει ὁ ἐμβριθὴς λόγιος κ. Νικόλαος Καλαβρός. Ἡ πειθαρχία καὶ ἡ διδακταλικὴ μέθοδος τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς νήσου εἶναι τοιαῦται, ὥστε οἱ τελειόφοιτοι τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου διακρίνονται πανταχοῦ διὰ τὴν ἱκανότητα καὶ χρηστότητα αὐτῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λίαν εὐδοκίμοῦσιν ἐν τῷ πρακτικῷ σταδίῳ τοῦ βίου.

Οὐκ εὐκαταφρόνητος ἀριθμὸς ἱεραρχῶν, ἱερέων, διδασκάλων, καλλιτεχνῶν, ἱατρῶν καὶ νομικῶν προῆλθεν ἐκ τοῦ καταστήματος τούτου, οὗτινος ἡ ἐπίδρασις ὑπερβαίνει πολὺ τὰ ὅρια τῆς νήσου. Νομικοὶ καὶ ἱατροὶ Καλύμνιοι εὐρίσκονται ἐν Ρόδῳ, Σμύρνῃ, Ἀθήναις, Κων]πόλει, Ὁδησσῷ, Ἀτταλείᾳ καὶ ἀλλοχοῦ, ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς ἐν Σμύρνῃ, Ἀθήναις, Κων]πόλει, Μόσχᾳ καὶ Λιβερποῦλ καὶ διδάσκαλοι ἐν ταῖς πέριξ νήσοις, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Ὡς ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔσπειραν τοὺς πρώτους σπόρους τῆς παιδείας ἐν τῇ νεωτέρᾳ Καλύμνῳ καὶ φιλοστόργως ἐκαλλιέργουν αὐτήν, εὐγνωμόνως σέβονται ὁ ἀοίδιμος ἱερομόναχος Ἰεζεκιήλ Παπουτσῖνας καὶ ὁ κατὰ τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1894 ἐν ἡλικίᾳ 94 ἐτῶν ἀποβιώσας Νομικὸς Καλαβρός. Τὸ παρθεναγωγεῖον τῆς Ποθαίας διευθύνει ἡ δεσποινὶς Καλαβροῦ, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς ἐκ Τενέδου δεσποινίδος Δεσποίνης Μιχαηλίτση.

Ἦδη δὲ τραπῶμεν εἰς τὴν κυριωτέραν βιομηχανίαν τῆς νήσου τὴν σπογγαλιείαν. Ὁ πεταλοειδὴς κόλπος ταχυπόρων πλοίων ἀντὶ τῶν τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα πρὸ τριακονταετίας,

τῶν λεγομένων σκαφῶν, ἐστερημένων τῶν ἐξαρτημάτων, ὅπως περὶ τὰ τέλη ἀπριλίου καὶ ἀρχῆς Μαΐου φέρωσιν ὄχι πλέον τὸ ἄνθος τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ δηλαδή 1300 νεανιῶν καὶ ἀνδρῶν, ἀλλ' ὀλίγας τινὰς ἑκατοντάδας πέραν τῆς θαλάσσης εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς πρὸς τὴν σπογγαλιεῖαν. Ἡ τῆς Καλύμνου βιομηχανία τῶν σπόγγων ἤρξατο μικρὰ καὶ μετριόφρων κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, πρῶτον παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Καλύμνου καὶ τῶν πέριξ νήσων, ἔπειτα εἰς ὁλόκληρον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ ἀνὰ τὴν νότιον ἀκτὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τῆς Τριπόλεως τῆς Συρίας, περὶ δὲ τὸ ἔτος 1840 ἤρχισαν νὰ καταπλέωσιν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μανδρούχας μετὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ Δέρνας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1860 εἰς τὴν Δέρναν καὶ Βεγγάζην, ἀπὸ τοῦ 1884 καὶ εἰς τὴν Τρίπολιν τῆς Βαρδαρίας καὶ Σφάξ, σποραδικῶς δὲ καὶ μέχρι Τύνιτος καὶ Ἀλγερίου.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Καλύμνιοι ἐναύλωσαν μεγάλα πλοῖα τῆς Λέρου, Σάμου καὶ Κάσου, εἰς ἃ ἐτέθησαν ἀπὸ 20 μέχρι 30 σκαφῶν σπογγαλιευτικῶν, μέχρις οὗ τὴν πρώτην σκάφην ὠδήγησε περὶ τὰ 1860 ὁ γενναῖος Λέριος πλοίαρχος Γεώργιος Ἀντωνέλλος εἰς τὴν Βεγγάζην, ὃν ἔπειτα ἐμιμήθησαν πάντες οἱ Καλύμνιοι. Ἡ ὀλιγόστευσις τῶν σπόγγων ὥθει τοὺς τολμηροὺς δύτας εἰς αἰὲ μεγαλειτέρας ἀποστάσεις, εἰς αἰὲ μεγαλείτερον βάθος, ταύτην δὲ προξενεῖ ἰδίως ἢ ἀπὸ 28 ἐτῶν ἐνεργουμένη ἀλιεῖα διὰ τῶν καταδυτικῶν μηχανῶν, ἢ σκαφάνδρων, ἐπικινδύνων οὐ μόνον διὰ τὸ εἶδος τῶν σπόγγων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑγιείαν καὶ ἔτι τὴν ζωὴν τῶν δυτῶν. Ἡ σπογγαλιεῖα ἐνεργεῖται διὰ τεσσάρων τρόπων· πρῶτον διὰ τοῦ καμακίου, δηλαδή σιδηρᾶς τριαίνης μετὰ τεσσάρων ἄκρων, ἐπὶ δύο συνδεδεμένων ξυλίνων κονταρίων 20 μέτρων, βοηθοῦντος καὶ μηχανισμοῦ ὀπτικοῦ, συνισταμένου ἐκ σιδηροῦ κοίλου κυλίνδρου ἔχοντος πρὸς τὴν βάσιν παχεῖαν ὕαλον, ἥτις διὰ πίεσεως ἐξομαλύνουσα τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, καθιστᾷ τὸ ὕδωρ διαυγέστερον, δεύτερον διὰ τῆς γαγγάβας ἢ σακκοειδοῦς δικτύου περίπου τεσσάρων μέτρων τὸ μῆκος, συρομένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς θαλάσσης, τρίτον διὰ καταδύσεως γυμνῷ τῷ σώματι, καὶ τέταρτον διὰ καταδύσεως ἐντὸς μηχανῆς.

Οἱ Καλύμνιοι χρῶνται μόνον τοῖς δυσὶ τελευταίοις τρόποις, οἱ Ὑδραῖοι τῷ πρώτῳ καὶ τετάρτῳ, οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Χαλκῖται τῷ τετάρτῳ, οἱ Συμαῖοι δὲ τοῖς τρισὶ τελευταίοις.

Πλὴν εὐαρίθμων μεμονωμένων κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκκινήσεων ἐκτελουμένων διὰ μηχανῶν ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἡ γενικὴ ἐκκίνησις γίνεται κατὰ τὸ θέρος ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἀπριλίου μέχρι τῶν ἀρχῶν ὁκτωβρίου. Ὁ σπογγαλιεὺς ζῇ ὅλον τὸν χειμῶνα μὲ πίστωτιν, λαμβάνει τὰ διὰ τὴν διατροφήν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας ἀναγκαῖα χρήματα εἰς δάνειον ἐπὶ τῇ μελλούσῃ ἐργασίᾳ αὐτοῦ, τὸ δὲ φθινόπωρον πληρώνει μὲ ἀδρούς τόκους τὰς ὀφειλάς αὐτοῦ ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῆς λείας, ἣν φέρει εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Καλύμνου. Ἐφ' ἐκάστου τῶν ταχυπόρων πλοίων, τῶν χωρὶς μηχανῶν ἐργαζομένων, ἐπιβαίνουνσι 5 ἢ 6 δῦται ἡλικίας 19 μέχρι 40 ἐτῶν, ὧν ὁ εἷς εἶναι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ πλοίου συνάμα δὲ καὶ πλοίαρχος, ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ δύο ἄλλοι ἄνδρες, οἱ λεγόμενοι κωπηλάται πρὸς κωπηλασίαν, ἔτι δὲ καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν δυτῶν, οἵτινες τρώγουσι μόνον τὴν ἐσπέραν μετὰ τὴν ἐργασίαν. Τὸ εἰσόδημα ὅλης τῆς ἐκκινήσεως διανέμεται μεταξὺ τῶν δυτῶν ἀνὰ ἵσα μερίδια, τὸ δὲ πλοῖον λαμβάνει ἐπίσης ἓν, οἱ δὲ κωπηλάται ἀνὰ ἥμισυ μερίδιον, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑποκεκομμένου μισθοῦ. Τὰ περισσότερα τῶν πλοίων τούτων ἔχουσι χωρητικότητα οὐ πλεον τῶν τεσσάρων ἢ πέντε τόνων, ἓνα ἱστὸν μετὰ κεραίας καὶ πέντε ἱστίων, ὥσπερ καὶ τρία ζεύγη κωπῶν, ὅπως δύνανται νὰ κινῶνται καὶ ἐν νηνεμίᾳ ἢ κατ' ἐναντίου ἀνέμου.

Οἱ γυμνοὶ δῦται κατέρχονται μέχρι βάθους 40 ὀργυιῶν ἢ 70 μέτρων, μένουσι δὲ ἐντὸς τοῦ ὕδατος δύο ἢ τρία λεπτά, ὀλίγιστοι δὲ 4, ὡς ἐν τῇ τελευταίᾳ μὲν γενεᾷ οἱ δίδυμοι Ἰωάννης καὶ Ἀντώνιος Περώνης, τὰ κοινῶς λεγόμενα δεμέλια, ἐν δὲ τῇ προτελευταίᾳ οἱ ἐξάδελφοι Γεώργιος καὶ Νικόλαος Μαγριωλῆς. Δυστυχῶς ὁ Ἰωάννης Περώνης ἔγεινε κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1893 βορὰ κρηναρίου παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Βαρβαρίας πλησίον τῆς Τριπόλεως. Ὅπως καταβαίνει ταχύτερον εἰς τὸν βυθὸν ὁ δύτες ἐγχειρίζεται ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο κατειργασμένην πλάκα

λευκοῦ μαρμάρου, ζυγίζουσα περίπου 10 ὀκάδας καὶ κρατῶν αὐτὴν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, πηδᾷ ἀπὸ τοῦ πλοίου κατὰ κεφαλῆς εἰς τὴν θάλασσαν, ἐνῶ χονδρὸν σχοινίον δεδεμένον ἔνθεν μὲν εἰς τὴν ὀπὴν τῆς πλακὸς, ἔνθεν δὲ διὰ λεπτοτέρου εἰς τὸν καρπὸν τῆς δεξιᾶς ἀκολουθεῖ αὐτῷ· ἡ πλάξ αὕτη τοῦ σχοινίου καλεῖται σκινδάλι. Χρῶμενος τῇ πλακὶ καὶ πηδαλίῳ, ὁ δύτες διευθύνεται εἰς τὸ ζητούμενον μέρος καὶ περιπατεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς θαλάσσης, ἀποσπῶν καὶ βάλλων τοὺς σπόγγους εἰς δίκτυον, ὅπερ κρέμαται ἐκ τοῦ αὐχένος καὶ τῆς ζώνης αὐτοῦ. Εἰς σημεῖον διδόμενον διὰ τοῦ σχοινίου ἀνελκύουσιν αὐτόν. Ὁ μόνος σοβαρὸς κίνδυνος, ὃν ὑφίσταται, προέρχεται ἐκ τοῦ καρχαρίου, αἱ δυστυχίαι ὅμως συμβαίνουν σπανιώτερον ἢ ὅσον ὑποθέτει τις. Αἱ ἐπικινδυνώτεραι διὰ τὸν δύτεν στιγμαὶ εἶναι αἱ τῆς καταβάσεως καὶ ἀναβάσεως, ἐκείνης, ὅτι ὁ καρχαρίας ἐνεδρεύει ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ πλοίου, ὅπερ ἐνίοτε συμβαίνει, ταύτης, διότι δύναται εὐκολώτερον νὰ συλλάβῃ τὸν ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ ἀνελκνόμενον. Τὴν ὑπεροχὴν δὲ τῶν Καλυμνίων δυτῶν ἀναγνωρίζουσιν οἱ λοιποὶ διὰ τῆς παροιμίας «βουτᾶ ὡς Καλύμνιος».

Τὸ πλοῖον, ὅπερ ἐργάζεται διὰ μηχανῆς, δέχεται 5 ἕως 9 δύτες ὥσπερ καὶ 19 ἄνδρας δι' ὑπηρεσίας τῆς μηχανῆς, συνοδεύεται δὲ αἰεὶ ὑπὸ βρατσέρας κατεχούσης τὰς τροφὰς καὶ τὸ ἀλίευμα. Ἡ ἐκκίνησις μιᾶς μηχανῆς καλῶς ἐξωπλισμένης ἀνὰ ἓν θέρος εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀφρικῆς ἀπαιτεῖ τὸ στρογγύλιον ποσὸν 40,000 φράγκων χρυσῶν, ἡ δὲ ἐκκίνησις πλοίου μετὰ γυμνῶν δυτῶν μόνον 3,000 φράγκων. Ὁ ἐμμήχανος δύτες δύναται νὰ μένῃ ὑπὸ τὴν θάλασσαν ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας, ἐὰν τὸ βάθος δὲν ὑπερβαίνει 15 ὀργυιάς, ἀλλ' ἀφοῦ οἱ σπόγγοι ἤδη εὐρίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολὺ βαθύτερον, καὶ ὁ ἐμμήχανος δύτες δὲν δύναται νὰ μένῃ ἐν τῷ βυθῷ 35 ὀργυιῶν πλέον τῶν 3 ἢ 4 λεπτῶν, ὑφιστάμενος προσέτι κινδύνους διὰ τὴν ὑγείαν καὶ ζωὴν αὐτοῦ πολὺ μεγαλύτερους ἐκείνων, οἵτινες ἀπειλοῦσι τὸν γυμνὸν δύτεν ἐκ τοῦ καρχαρίου. Ἡ πίεσις τοῦ ὕδατος ἐν βάθει ἀπὸ τῶν 25 μέχρι 40 ὀργυιῶν εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε ἐπὶ μακροτέρᾳ διαμονῇ τὸ αἷμα παρὰ πολὺ ὠθεῖται ἐκ τῶν κάτω μερῶν τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἄ-

νω, πρὸς τὴν καρδίαν καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ ὡς ἐκ τούτου σὺν τῷ χρόνῳ ἀναφθάνεται παραλυσία τῶν μελῶν ἢ καὶ αἰφνίδιος θάνατος. Ἐπειτα δὲ τὰ τέκνα τῶν μηχανικῶν, ἰδίως δὲ τῶν παραλύτων, διακρίνονται ἐπὶ ἀδυναμία καὶ ὀλιγοχρονία, ὥστε ὀλόκληροι πληθυσμοὶ, πρὶν τόσον ἀναγκαῖοι, ἀπειλοῦνται ὑπὸ ἐκφυλισμοῦ. Περὶ τῶν κινδύνων τούτων ἔγραψεν ἐκτενέστερον ὁ Καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς Κ. Κατσαρᾶς Συμαῖος.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ λαὸς τῆς Καλύμνου ὀρθῶς προησθάνθη τὸ κακὸν, ὅπερ ἀνέμενεν αὐτὸν ἐκ τῆς μηχανῆς. Ἀλλ' ὁ λαὸς ὀρθῶς ἠννόησε τὴν φοβερὰν σημασίαν τῆς ἐφευρέσεως ταύτης δι' αὐτὸν, σήμερον δὲ εἶναι πανθομολογούμενον, ὅτε αἱ μηχαναὶ ἔβλαψαν καὶ βλάπτουσι τὴν πρὶν τόσον ἀκμαίαν βιομηχανίαν, ὑποσκάπτουσι τὴν ὑγίειαν τῶν ἀκμαίων νεανιῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ μειώουσιν ἐπαισθητῶς τὴν εὐημερίαν τῆς Καλύμνου καὶ τῶν λοιπῶν σπογγαλιευτικῶν τόπων. Ὁ δὲ ἐτήσιος φόρος αἵματος ὑπολογίζεται πλὴν τῶν παραλύτων ἀπὸ 100 ἕως 150 νεκροὺς ἐπὶ χιλίων ὡς ἔγγιστα ἐργαζομένων ἐκ τῶν πληρωμάτων τῶν μηχανῶν Καλύμνου, Σύμης, Ρόδου, Χάλκης, Καστελλορίζου, Μοσχονησίων, Ὑδρας, Αἰγίνης καὶ Τρίκερι πρὸς βλάβην ἔτι καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου. Ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου δὲ τοῦ 1893 ὁ λαὸς τῆς Καλύμνου ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτοῦ ὁμοθυμαδὸν προέβη εἰς σοβαρὰ διαδήματα ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῶν μηχανῶν καὶ εἰς ἀποστολὴν ὑπομνήματος πρὸς τὴν Α. Α. Μ. τὸν Σουλτάνον, τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, τὴν Α. Υ. τὸν Μέγαν Βεζύρην, τὴν Α. Ε. τὸν μουτεσσαρίφην Χίου.

Τὸ τελευταῖον ἐπίσημον ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ μέτρον τῆς Καλύμνου ἦν ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὴν Κων]πολιν ἀποστολὴ δύο πληρεξουσίων τῶν κ. κ. Μιλτιάδου Καραβοκυροῦ δικηγόρου καὶ Νικολάου Καλαβροῦ σχολάρχου, Καλυμνίων καὶ τῶν δύο.

Ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τούτου, ὅπερ ἐστάλη ὑπὸ τῶν δημογερόντων τῆς Καλύμνου κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1894 ἐξ ὀνόματος τῆς προμάχου νήσου καὶ ἄλλων σπογγαλιευτικῶν τόπων τοῦ θωμανικοῦ κράτους, ἀναφέρω μόνον τὰς ἐξῆς πολυσημάντους περικοπὰς, ὡς λίαν ἀκριβῶς παριστώτας τὴν λυπηρὰν κατάστασιν

τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ἐπεμβάσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως.

«Καὶ πρῶτον μὲν αἱ σπογγαλιευτικαὶ μηχαναὶ εἶναι ὀλεθριώταται εἰς τὴν υἰεῖαν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἐκ τῶν στατιστικῶν τῶν κατ' ἔτος γινομένων, καὶ τὰς ὁποίας δύνανται νὰ βεβαιώσωσι καὶ ὅλοι αἱ κατὰ τόπους ἀρμόδιαι αὐτοκρατορικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη, εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἐκ τῶν σπογγαλιέων τῶν ἐργαζομένων διὰ τῶν μηχανῶν τούτων δέκα μὲν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀποθνήσκουσιν ἀμέσως ἐν αὐτῇ τῇ ἐργασίᾳ, ἕτεροι 15 % καθίστανται διὰ βίου παραλυτικοί, ἀκίνητοι καὶ ἀχρηστοὶ εἰς πᾶσαν ἐργασίαν, οἱ δὲ λοιποὶ καθίστανται κατ' οὐσίαν ἄνθρωποι ὅλως ἐκνευρισμένοι καὶ καχεκτικοί. Αἱ σπογγαλιευτικαὶ κοινωνίαι εἶναι πλήρεις ἀπὸ τοιούτους παραλυτικούς καὶ ἀπὸ χήρας καὶ ὀρφανῶν τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης ἀποθνήσκοντων, ἐλεεινὰ θύματα καὶ ἀπαισίους μάρτυρας τῆς ἀπανθρώπου ταύτης ἐργασίας, ἐγκαταλελειμμένα εἰς τὴν ἐσχάτην δυστυχίαν καὶ ἀπελπισίαν. Τοῦναντίον δὲ ἐκ τῶν φυτικῶν σπογγαλιέων, δηλαδὴ τῶν ἀπλῶν κολυμβητῶν εἶναι σπανία περίπτωσις νὰ ἀποθάνῃ εἰς ἐπὶ δύο χιλιάδων ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ ἀπ' ἐναντίας μάλιστα οἱ τοιοῦτοι εἶναι πολὺ ὑγιέστεροι ἢ οἱ χερσαῖοι».

«Δεύτερον: Αἱ σπογγαλιευτικαὶ μηχαναὶ κατέτρεψαν τὸ εἶδος τῶν σπόγγων ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν θαλασσῶν καὶ ἐν γένει τῆς Μεσογείου. Ἀλλοτε, πρὸ τῶν μηχανῶν, ἐνῶ ἐν ταῖς αὐτοκρατορικαῖς θαλάσσαις εἰργάζοντο, καθὼς προείπομεν, ἀπειράριθμα σπογγαλιευτικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἅπαντα ἐξῆγον ἄφθονον ἀλίευμα καὶ ὅλοι ἔμενον εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης, ἐν τούτοις αἱ θάλασσαι αὗται ἦσαν πάντοτε πλήρεις ἀπὸ σπόγγους καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα βάθη αὐτῶν, σήμερον δὲ, ἐνῶ δὲν ἔμεινεν οὐδὲ τὸ δέκατον τῶν σπογγαλιευτικῶν πλοίων, ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχουσι πλέον σπόγγοι ἐπαρκεῖς δι' ἐργασίαν οὐδὲ εἰς τὰ μεγαλήτερά βάθη τῆς θαλάσσης, εἰς τὰ ὅποια δύνανται νὰ κατέλθῃ ὁ σπογγαλιεὺς εἴτε διὰ μηχανῆς εἴτε καὶ ἄνευ μηχανῆς. Ὁ δὲ λόγος εἶναι, διότι τοὺς ἐξηφάνισαν ἀδίκως καὶ παραλόγως αἱ σπογγαλιευτικαὶ μηχαναί, διότι ὁ μὲν ἀπλοῦς κολυμβητῆς, καταβαίνων εἰς

τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, ἐξάγει μόνον τοὺς μεγάλους καὶ χρήσιμους σπόγγους, οἱ δὲ μικροὶ καὶ ἄχρηστοι σπόγγοι μένουσι καὶ δύναται πάλιν νὰ τοὺς εὖρη προσεχῶς σπόγγους τελείους καὶ χρήσιμους, ἐνῷ ὁ διὰ τῆς μηχανῆς σπογγαλιεύς, ἐπειδὴ καὶ καιρὸν πολὺν δύναται νὰ μένη ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης καὶ νὰ ἐρευνήσῃ καλῶς τὰ ἐν αὐτῇ καὶ, τὸ σπουδαιότερον, ἡ περικεφαλαία τῆς μηχανῆς εἶναι ἐφωδιασμένη μὲ μεγεθυντικοὺς φανούς, οἵτινες μεγεθύνουσι καθ' ὑπερβολὴν καὶ τὰ ἐλάχιστα ἀντικείμενα, ἐξάγει καὶ αὐτοὺς τοὺς μικροτάτους σπόγγους καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν εἰς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, ὅπου ἤθελε πέσῃ, φέρει τὴν παντελῆ ἐρήμωσιν».

«Διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις σαφέστερον τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο διάστημα αἱ σπογγαλιευτικαὶ μηχαναὶ ἐπέφερον εἰς τὰς σπογγαλιευτικὰς κοινωνίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τὴν σπογγαλιευτικὴν βιομηχανίαν ἐν γένει, εἶναι ἀρκετὸν νὰ ρίψῃ ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εὐρίσκονται σήμερον. Ἡ Συρία, παραδείγματος χάριν, ἥτις ἄλλοτε, ὡς προείπομεν, εἶχεν ἄνω τῶν 800 σπογγαλιευτικῶν πλοίων, σήμερον δὲν ἔχει πλέον εἰμὴ μόνον 40, οἱ δὲ δυστυχεῖς αὐτῆς σπογγαλιεῖς, μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ζήσωσιν εἰς τὰς πατρίδας των, ἐγκατέλιπον αὐτὰς καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, ιδίως δὲ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Τὸ Καστελλόριζον, ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ Νίσυρος, ἡ Τήλος, ἡ Λέρος καὶ ἡ Πάτμος διὰ νὰ ᾔναι σπογγαλιευτικαὶ καὶ αὐταὶ ἔπαθον τὸ αὐτό. Ἡ Κάλυμνος, ἥτις ἄλλοτε, ὡς εἴπομεν, εἶχε 370 σπογγαλιευτικὰ πλοῖα, σήμερον δὲν ἔχει εἰμὴ μόνον 36 κολυμβητικὰ, 26 μηχανὰς καὶ ὀλίγας τινὰς λέμβους, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐργάζονται οὐδὲ τὸ δέκατον τῶν κατοίκων. Ἡ Σύμη καὶ ἡ Χάλκη ἔπαθον τὸ αὐτό. Ἐν γένει δὲ αἱ σπογγαλιευτικαὶ κοινωνίαι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἔνεκα τῶν μηχανῶν τούτων ἔχασαν τοὺς ἀκμαιότερους των νέους, εἶδον τὰ κεφάλαιά των κατεστραμμένα καὶ τὸ ἐμπόριόν των περιερχόμενον εἰς δυσάρεστον θέσιν.

Αὗται εἶναι αἱ ὀλίγαι περικοπαὶ τοῦ σπουδαίου καὶ συγκινητικοῦ ὑπομνήματος τῶν Καλυμνίων. Ἰδιαιτέρως δὲ ὑποστηρίξεως

τυγχάνει τὸ ζήτημα τῶν σκαφάνδρων πρὸς αἰσίαν λύσιν ἐκ μέρους τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Ζ', τοῦ ἀπὸ Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας, ὅστις ἀντελήφθη τοῦ μεγάλου κακοῦ ἐκ τοῦ πλησίον. Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ τέως πανιερωτάτου μητροπολίτου ἐπιστρέψας ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Κάλυμνον, ἠτύχησεν ἀξιωθῶ τῆς εὐνοίας τοῦ διαπρεποῦς ἱεράρχου, κρίνω δὲ ἀπαραίτητον καθῆκόν μου ἐν πραγματείᾳ περὶ Καλύμνου νὰ περιγράψω διὰ βραχέων τὸν βίον καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐξόχου ἀνδρός.

Ἐγεννήθη κατὰ τὸν μάρτιον τοῦ 1831 ἐν Πλυσιδίττῃ ἐκ γονέων εὐσεβῶν Χριστοδούλου καὶ Ἑλένης Τσάττου, ἔλαβε δὲ ἐν τῷ Ἀγίῳ βαπτίσματι τὸ ὄνομα Ἀγγελος, μεταβληθὲν ἔπειτα ἐν τῷ ἱερατικῷ σταδίῳ εἰς Ἀνθιμον. Λίαν ἐνῶρίς ἐν τῇ ἡλικίᾳ 13 ἐτῶν ἀπώλεσε τὸν πατέρα, ἔμπορον ἐξ Ἰωαννίνων, ἡ δὲ μήτηρ ἐπεδόθη μετὰ μεγίστου ζήλου εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν 7 τέκνων αὐτῆς, ἐξ ὧν ὁ Ἀγγελος ἦν ὁ τέταρτος. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν προκαταρκτικῶν σπουδῶν ὁ Ἀγγελος ἠσπάσθη τὸ ἱερατικὸν στάδιον, ἐν ᾧ δὲ 1848 ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Ἰωαννίκιος ἐχειροτόνησεν αὐτὸν διάκονον καὶ μετ' ὀλίγον ἱερέα. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ὁ νεαρὸς Ἀνθιμος ἐφοίτα ἐπὶ 3 ἔτη εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης, ὅπου ἔλαβε τὸ δίπλωμα καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας, διωρίσθη δὲ μετ' οὐ πολὺ καθηγητῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῇ διασήμεῳ Ζωσιμείᾳ σχολῇ ἐν Ἰωαννίνοις. Κενωθείσης δὲ κατὰ τὸ 1866 τῆς ἐπισκοπικῆς ἑδρας Παραμυθίας ἐν Ἠπείρῳ ἡ ἱερὰ Σύνοδος, ἐκτιμῶσα τὴν ἀξίαν τοῦ διαπρεποῦς καθηγητοῦ καὶ ἱεροκέρυκος ἐξέλεξεν αὐτὸν ἐπίσκοπον Παραμυθίας.

Κατὰ τὸ 1887 προήχθη εἰς μητροπολίτην Αἰνίου, ἔνθα συνέγραψεν ἐν ᾧ 1885 πραγματείαν, δημοσιευθεῖσαν ἐν Ἀθήναις, περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν θεωριῶν τοῦ Ρενάν, ἀπετέλεσε δὲ μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Κων]πόλεως ἀπὸ 1885 μέχρι 1887, διακριθεὶς ἐπὶ διαφόροις ζητήμασι

σπουδαιοτάτοις, ἐν οἷς ἀντετάχθη εἰς τὴν γνώμην τῆς πλειονοψηφίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οἰκουμέν. Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Δ', ἐπισυμβάντα κατὰ τὸ 1886 ὁ μητροπολίτης Αἰνίου Ἀνθιμος ὑπεστήριξε μετὰ τεσσάρων ἄλλων μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ πρώην πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', ἀλλ' ἐξελέγη Διονύσιος ὁ Ε'. Τότε ἡ Αὐτοῦ Πανιερότης ὁ Ἀνθιμος ὑπέβαλε κανονικὴν παρτίτησιν ἀπὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου τῆς Αἰνίου καὶ μετέβη εἰς Ἰωάννινα, ἐνθα ἀφιέρωθη ὁλοκλήρως εἰς τὴν μελέτην τῶν ἱερῶν Γραφῶν καὶ συνέγραψε περὶ τὰς ἑκατὸν ἐξηγήσεις τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, ἐκδοθείσας ἐν δυσὶ τόμοις ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1893.

Ἀλλὰ τοιοῦτος ἀνὴρ διαπρέψας ἐν τῇ χριστιανικῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν χριστιανικαῖς ἀρεταῖς, ἦν προσωρισμένος νὰ δρᾷ κοινωφελέστατα εἰς ἀνωτέρας θέσεις καὶ δὴ καὶ τὴν ἀνωτάτην. Τοῦτο κατιδοῦσα καὶ ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἐξέλεξεν αὐτὸν πρῶτον μὲν μητροπολίτην Κορυτσᾶς ἐν ἔτει 1893, εἶτα δὲ τῷ 1894 μητροπολίτην Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας, ὅθεν κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1895 ἐκλήθη εἰς τὸν ἀνώτατον Θρόνον τῆς Ὁρθοδοξίας τῇ ψήφῳ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους.

Μετρίου ἀναστήματος, ἰσχνός, ἡλιοκαῆς, λευκοπώγων καὶ λευκόθριξ μετὰ μελανῶν ἔτι ὀφρύων καὶ καστανοχρόων σπινθηροβολούντων ὀφθαλμῶν, ἀπέριττος τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν τροφήν, διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἤδη προδίδει τὸ σπάνιον κρᾶμα ἀγαθῆς καὶ σταθερᾶς ψυχῆς, ὀξυνοίας καὶ θελήσεως. Κοσμούμενος ὑπὸ τῶν σπανίων ἀρετῶν τῆς ὀλιγαρκείας, μετριοφροσύνης, δικαιοσύνης καὶ φλογερᾶς πρὸς τὸν Ὑψιστον καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης, καταγοητεύει πάντας ὅσοι ἔχουσι τὴν εὐτυχίαν νὰ πλησιάσωσιν αὐτὸν, διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ συνάμα εὐγενεστάτης συμπεριφορᾶς, ἀναμιγνύων εἰς τὴν ὁμιλίαν ὅτε μὲν εὐφυολογίας Σωκρατικᾶς, ὅτε δὲ ρητὰ καὶ ἀλληγορίας ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Κύριον σκοπὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δράσεως αὐτοῦ αἰείποτε προέθετο τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἡθικοῦ αἰσθήματος τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ διὰ τοῦ συνεχοῦς κηρύγματος τοῦ θείου λόγου καὶ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ,

ἐφ' ᾧ καὶ πανταχοῦ κατέλιπε παρ' ἅπασιν ὁδοδόξοις τε καὶ μωαμεθανοῖς ἀρίστην καὶ ἀνεξάλειπτον ἀνάμνησιν.

Τοιοῦτος ἐν ἀτελεῖ σκιαγραφίᾳ ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθιμος ὁ Ζ', ὁ ἀπὸ Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας, οὗ τὴν ἀναχώρησιν βεθέως θρηνεῖ μετὰ τῶν δύο ἄλλων νήσων ἡ Κάλυμνος, καίπερ βεβαία οὔσα, ὅτι ὁ πρῶην ἄμεσος ποιμενάρχης αὐτῆς Ἀνθιμος δὲν λησμονεῖ αὐτὴν ἐν τῇ βασιλευούσῃ.

Ἦδη τρέπομαι εἰς τὴν διήγησιν τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν τῆς νήσου.

Αἱ ἐν τῇ νήσῳ μένουσαι οἰκογένειαι τῶν δυτῶν συχνὰ ἐνθυμοῦνται αὐτῶν, τῶν τόσον μακρὰν ἀποδημούντων, ἰδίως αἱ μητέρες, αἱ σύζυγοι καὶ ἀδελφαί, αἱ ψάλλουσαι παρὰ τὴν ἐργασίαν, ἰδίως εἰς τὸ ἄλεσμα τῆς κριθῆς, ἢ τοῦ σίτου διὰ τοῦ χειρομύλου, αὐτοσχεδίαστα ἄσματα, τὰ λεγόμενα καλλημερίσματα, ἐν οἷς εὔχονται τοῖς ἀγαπητοῖς οἰκείοις πᾶν ἀγαθόν, ὅπερ δύναται νὰ ὑπαγορεύῃ πονητικὸν πνεῦμα καὶ αἴσθημα βαθύ. Λόγου δὲ γενομένου περὶ τοῦ ἀλέσματος τῆς κριθῆς, ὁμολογῶ μετ' εὐχαριστήσεως ὅτι αἱ κόραι καὶ γυναῖκες τῆς Καλύμνου κατέχουσι καὶ τὸ πλεονέκτημα τῆς κατασκευῆς γευστικωτάτων καὶ θρεπτικωτάτων κουλουρίων ἐκ κριθῆς, ἅπερ μετ' ἄλλων ἀντικειμένων στέλλονται μνήμης καὶ ἀγάπης ἕνεκα τοῖς ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Ἀφρικῆς ἀλιεύουσι δύταις δι' ἰδιαιτέρων πλοίων, διατηρούντων τὴν συγκοινωνίαν μετὰ αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος, ἔτι δὲ καὶ μακρυνοῖς συγγενέσιν ἢ φίλοις. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον δὲ οἱ δῦται ἐπιστρέφουσι μετὰ τοῦ ἐλαστικοῦ ἀλιεύματος αὐτῶν εἰς τὴν Κάλυμνον καὶ ἤδη ἄρχεται ἡ μεγάλη ἀγορὰ τῶν σπόγγων, ἥτις ἐξακολουθεῖ μέχρι τῶν Χριστουγέννων μετ' ἰδιαιτέρας ζωηρότητος.

Οἱ Καλύμνιοι εἶναι παρὰ πολὺ ἐπιχειρηματῖαι καὶ ἀντὶ νὰ περιμένωσιν ὅπως ἔρχωνται οἱ ξένοι προτιμῶσιν αὐτοὶ νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὰ ξένα μέρη καὶ ὥς ἐκ τούτου εὐρίσκονται Καλύμνιοι σπογγέμποροι καὶ σπογγοπῶλαι εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς

Εὐρώπης, εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ ἔτι εἰς ἄλλα τινὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ὅθεν ἐν τῇ μικρᾷ νήσῳ ταύτῃ ὑπάρχουσι τόσοι γνωστὰι ξένων γλωσσῶν, ὅσοι ἴσως ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τόπῳ τῆς ὑψηλίου τοῦ αὐτοῦ μεγέθους. Πολλοὶ τῶν γλωττομαθῶν καὶ ἐμπορικωτάτων νησιωτῶν ἔμειναν μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ἀλλάξαντες τὴν ὑπηκοότητα, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐν Καλύμνῳ ὑπάρχουσι πλεῖστοι Ἕλληνες, εἴτα δὲ καὶ Ρῶσοι, Γερμανοὶ. τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἄλλοι πολῖται. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἔμποροι τῆς Καλύμνου ἔφερον τοὺς σπόγγους τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Ναυπλίου μέχρι τοῦ 1839, ἔκτοτε δὲ εἰς Σμύρνην καὶ Τεργέστην μέχρι τοῦ 1860. Ἀπὸ τὸ ἔτος τοῦτο πλεῖστοι διεσπάρησαν ἀνὰ τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐν ᾗ βιοῦσιν ἄνω τῶν τριακοσίων. Οἱ σπουδαιότεροι σπογγεμπορικοὶ οἴκοι ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εἶναι κατ' ἀλφαριθμητικὴν σειρὰν τῶν πόλεων οἱ ἑξῆς: ἐν Βιέννῃ Θέμελις Διαμαντῆς καὶ Γεώργιος Κουρεμέτης, ἐν Βρυξέλλαις Ἀδελφοὶ Ζερβοὶ, ἐν Λονδίνῳ Ἀδελφοὶ Συμεῶν, ἐν Λιδόρνῳ Ἀδελφοὶ Τουλουμάροι, ἐν Λειψίᾳ Ἀντώνιος Μάγκος, ἐν Μαδρίτῃ Δημήτριος Ἀλεξιάδης, ἐν Μονάχῳ Θέμελις Ζερβὸς, ἐν Μόσχῃ Γεώργιος Σκουμβουρδῆς, ἐν Πειραιεῖ Γεώργιος Πελεκᾶνος, ἐν Στοκχόλμῃ Θεοδωρίδης καὶ Τσάπος, ἐν Τεργέστῃ Θεόφιλος Κουτρούλης, ἐν Φραγκφούρτῃ ἐπὶ Μοίνου Ἀδελφοὶ Ἡλιάδης καὶ ἄλλοι ἄλλαχοῦ.

Ἄλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Καλύμνου ἐπασχολοῦνται καὶ εἰς τὴν γεωργίαν, κηπουρικὴν καὶ κτηνοτροφίαν. Πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ἐκ Καλύμνου ἐξήγοντο σπόγγοι ἀξίας 2,000,000 φράγκων χρυσῶν κατ' ἔτος· τελευταίως δὲ ἡλαττώθη τὸ ποσὸν τοῦτο ἐπαισθητῶς. Ἐκτὸς αὐτῶν ἐξάγονται ἐσπεροειδῆ σῦκα καὶ μέλι, εἰσάγονται δὲ σχεδὸν πάντα τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων καὶ πρὸς ἐμπόριον. Ἰδίως νῦν ὅτε τὰ σκάφανδρα καταστρέφουσι τὴν πρὶν ἀκμάτασαν σπογγαλιεῖαν, πτωχεύσαντες πλοίαρχοι καὶ ἄεργοι δῦται τρέπονται εἰς τὴν γεωργίαν. Αἱ γεωργικαὶ ἐργασίαι τοῦ χειμῶνος, δηλαδὴ ἡ ἀροτρίασις καὶ ἡ σπορά, ἐκτελοῦνται ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, αἱ δὲ τοῦ

θέρους ὑπὸ τῶν γυναικῶν καὶ κορασίων, διότι οἱ ἄνδρες πρὶν μὲν ἔλειπον ὀλοτελῶς, ἀπατχολούμενοι εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὴν σπογγαλιείαν, νῦν δὲ δὲν συνείθισαν ἔτι εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν πραγμάτων. Σχεδὸν ἐκάστη οἰκογένεια καλλιεργεῖ διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ οἴκου ὀλίγην κριθήν, σπανιώτερον σῖτον, τὸ ἐπίλοιπον δὲ εἰσάγεται ἐν σχήματι κόκκων ἢ ἀλεύρων. Τὰ χωράφια κεῖνται συχνὰ πολὺ ὑψηλὰ παρ' ἀποτόμους πλευράς, κλημακῆδὸν ἀναβαίνοντα, χωρὶς ἢ ἐπιμέλεια τῶν καλλιεργητῶν νὰ παραβλέπη ὀλίγα μέτρα τετραγωνικὰ χώματος καλλιεργησίμου.

Καλοὶ ἀγροὶ κριθῆς ὑπάρχουσιν οὐ μόνον εἰς ἐπίπεδα μέρη τῶν κοιλάδων, ἀλλὰ καὶ τινὰ ὀροπέδια τῆς βορείου καὶ νοτίου ὀροσειρᾶς, πρὸ πάντων ἐν τῷ Ἄργει καὶ ἐν τῷ ὁμόρῳ Βοθυνίῳ. Ἐκάστη οἰκογένεια καλλιεργοῦσα κριθήν ἔχει τὸ μικρὸν στρογγύλον ἀλώνιον αὐτῆς ἐν τινι τῶν μικρῶν ἀγρῶν καὶ ἤδη περὶ τὰ μέσα μαΐου βλέπει τις τὰς γυναῖκας ἢ κορασίδας φερούσας τὴν χρυσὴν κριθήν, ἣν ἔκοψαν διὰ τοῦ δρεπάνου, ἢ ἀπλῶς ἐξερρίζωσαν διὰ τῶν χειρῶν εἰς τὸ ἀλώνιον, ὅπου μικροὶ ἀλλ' εὐειδεῖς βόες χρησιμοποιούμενοι καὶ διὰ τὸ ἄροτρον ὥς καὶ ὄνοι ἀλωνίζουσι τοὺς στάχεις, ἐν ἐλλείψει δὲ τῶν ζώων, αἱ γυναῖκες κοπανίζουσι τὴν κριθήν διὰ βαρέος καμπύλου κοπάνου. Πρὸς καλλιέργειαν δὲ ἀγρῶν μεγαλειτέρων ἐκτάσεων, ἢ ἀπλῶς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μονώσεως, σχηματίζονται συχνὰ συντροφίαι μεταξὺ τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων. Αἱ εὐποροὶ ἢ νεωτερίζουσαι τῶν οἰκογενειῶν τῆς Ποθαίας ἀπέβαλον τὴν μικρὰν γεωργίαν ταύτην, μεταβαλοῦσαι τοὺς ἀγροὺς εἰς κήπους ἢ ἐνοικιάζουσαι αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ αἱ συκαῖ, αἱ φυτεῖαι καπνοῦ, οἱ ἀμπελῶνες, ὥσπερ καὶ αἱ κυφέλαι ἀπαιτοῦσιν οὐ μικρὰν ἐπιμέλειαν, καὶ ταῦτα πάλιν πρὸ πάντων ἐκ μέρους τῶν γερόντων καὶ τῶν γυναικῶν. Εἰς τὰς συνήθεις ἐργασίας τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων ἀνήκει καὶ ἡ ὑδροφορία, τὸ ἄλεσμα διὰ τοῦ χειρομύλου καὶ ἡ συγκομιδὴ τῶν κλαδιῶν ἐκ τῶν ὀρέων διὰ τὸ μαγειρεῖον, τὸ πλύσιμον καὶ ἰδίως τὴν ἀρτοποιίαν, ἥτις γίνεται κατὰ πᾶν Σάββατον ἐν παρά ταῖς οἰκίαις κλιβάνοις.

Τὰ δημόσια πηγὰδια τῆς Ποθαίας καὶ τῆς Χώρας, ἰδίως

τῆς τελευταίας παρὰ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Χριστοῦ τῆς Ἱερουσα-
λήμ ἐν τῇ εἰς τὴν Ἐμπροσθινὴν ἀγοῦσῃ ὁδῷ, ζωογονοῦνται
διαρκῶς ὑπὸ ὑδροφόρων γυναικῶν καὶ κορασίδων πάσης ἡλικίας,
αἵτινες ἰστάμεναι ἐπὶ τῶν πλατέων χειλέων τῶν πηγαδίων
συχνὰ ἀνὰ τρεῖς καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ὁμοῦ συγχρόνως πλη-
ροῦσι τὰς μεγάλας πηλῖνας στάμνας αὐτῶν, ἀντλοῦσαι τὸ ὕδωρ
διὰ σιδηρῶν ἀντλιῶν, κρεμαμένων ἐκ μακροῦ σχοινίου, καὶ ἔπειτα
βραδεῖ τῷ βήματι φέρουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν.
Πολὺ δυσκολωτέρα ὁμῶς ἐργασία εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν φρυγά-
νων καὶ κλαδιῶν, ἃ πολλοὶ αὐξάνουσιν εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐξ ὧν
ἤθελον γείνει ταχέως δάστη, ἐὰν δὲν κατεστρέφοντο. Βλέποντες
τὰς γυναῖκας καὶ κορασίδας ταύτας ἀνὰ δύο, τρεῖς καὶ πλείονας
ἐπὶ τῶν δυσβάτων τούτων ἀτραπῶν κατερχομένας τῶν ὑψηλῶν
ὁρέων, φερούσας ἐπὶ τοῦ αὐχένος καὶ ὑποστηρίζουσας ταῖς χερσὶ
τὸ βαρὺ φορτίον, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάζωμεν τὴν ἐπιμέ-
λειαν καὶ καρτερίαν αὐτῶν. Οἱ κῆποι εὐρίσκονται εἰς τὰ βαθύ-
τερα μέρη, ὅπου εὐκόλως εὐρίσκεται ὑπόγειον ὕδωρ, ὅπως ἐν
Ποθαίᾳ ἐν τῇ Ἐμπροσθινῇ θέσει καὶ παρὰ τὴν Ρῖνα ἐν τῇ κοι-
λάδι τοῦ Βαθέος. Ἡ ἄρδευσις ἐκτελεῖται διὰ μηχανήματος, ὃ
κινεῖ ἡμίονος. Τὰ προϊόντα τῶν κήπων τούτων εἶναι πρὸ πάντων
ἐσπεροειδῆ. Ἄνευ τεχνικῆς ἀρδεύσεως εὐδοκιμοῦσιν αἱ βερι-
κουκκαί, δαματκηνέαι, ἀμυγδαλαῖ, ροδέαι, ὥσπερ καὶ ἰδίως αἱ
συκαῖ καὶ ἐλαῖαι, οἱ ἀμπελῶνες καὶ αἱ φυτεῖαι καπνοῦ. Ἡ κτη-
νοτροφία ἐνεργεῖται ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἐν Καλύμνῳ, καὶ
περιορίζεται δὲ πλὴν τινῶν βοῶν, ὄνων καὶ χοίρων, εἰς πρόβατα
καὶ αἰγας. Ἡ νῆτος νῦν ἀριθμεῖ πεντήκοντα περίπου ποιμενικὰς
οἰκογενείας μετὰ 5000 προβάτων καὶ 3000 αἰγῶν, βοσκομένων
ὑπὸ ποιμένων καὶ βοσκοπουλῶν ἐλευθέρως ἐπὶ τῶν ὁρέων καὶ
τῶν ἐν ἀργίᾳ διατελούντων ἀγρῶν ἀντὶ μικροῦ φόρου, πληρο-
νομένου εἰς τὸν δῆμον, ἡ δὲ νῆτος διατέμενεται διὰ τῆς μέσης
ὁροσειρᾶς εἰς δύο ἡμίση, ὧν ἕκαστον ἀλληλοδιαδόχως καθ' ἕκα-
στον ἔτος χρησιμεύει πρὸς σποράν ἢ βοσκήν, νεωστὶ δὲ σκέπτε-
ται ἡ δημογεροντία νὰ περιορίσῃ σημαντικῶς τὴν ἐλευθέραν βο-
σκήν ταύτην πρὸς ὄφελος τῆς γεωργίας.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων εἶναι ἀπλῆ, ἀλλ' ἰδιόρρυθμος καὶ γραφικὴ. Ὑπὲρ τὸ λευκὸν ὑποκάμισον, τὸ ὁποῖον αἱ κομφαὶ κρύπτουσι διὰ μισοφουστάνου χρωματιστοῦ μετὰ κεντημάτων, φορεῖται στενὸς χιτῶν βαθέος χρώματος, τὰ λεγόμενα καθάδια, ἔμπροσθεν ἀνοιχτὸς, περιεζωσμένος ὑπὲρ τὴν ὀσφύν διὰ πλατείας μελαίνης ζώνης μετὰ μακρῶν θυσάνων, ἐνῶ μέλαν ἢ κίτρινον, ἐνίοτε δὲ καὶ λευκὸν μανδύλιον, τὸ λεγόμενον τσεμπέρι, προφυλάττει τὴν κεφαλὴν, ἧς αἱ τρίχες συνδέονται διὰ κοκκίνου κεφαλοδέματος, ὃ δὲ χιτῶν δεικνύει ἀριστερόθεν καὶ δεξιόθεν μέχρι τοῦ γόνατος τομήν, ὡς παρὰ ταῖς ἀρχαίαις Λακαίनाις, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζῃ ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ ἐν τῇ πορείᾳ. Συνήθως αἱ γυναικεῖς φοροῦσι πρὸς ταύτην τὴν ἐνδυμασίαν κίτρινα ὑποδήματα μὲ ὑψηλὰ καλάμια κατὰ τῶν πετρῶν, θάμνων καὶ ἀκανθῶν, ὅπως οἱ ποιμένες, οἱ Κρηῖτες καὶ οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται, τινὲς δὲ αὐτῶν βαδίζουσι καὶ ἀνυπόδητοι. Αὕτη ἡ παλαιὰ ἐνδυμασία ὑπέκει εἰς ἄλλην ἡρέμα, ἧς τὸ ἰδιάζον συνίσταται ἐν τῷ ὅτι ἀντὶ τῶν καθάδιων, τοῦ ἔμπροσθεν ἀνοικτοῦ χιτῶνος, φορεῖται τὸ φουστάνι μὲ σούφρας ἀρχομένας πολὺ ὑψηλὰ, ἐνεκα δὲ τούτου λείπουσιν ἡ ζώνη καὶ τομαί. Τὰ διὰ τὴν νεωτέραν ἐνδυμασίαν ταύτην ἀρμόδια ὑποδήματα εἶναι τὰ λεγόμενα σκαφόνια μαῦρα καὶ κοντά. Ἀλεξήλια, χειρόκτια καὶ ὀλίαν εὐμετάβλητος συρμὸς τῶν Παρισίων δὲν ἐπεξέτειναν ἔτι τὸ διὰ τὰ βαλάντια τῶν ἀνδρῶν τόσον δυσβάστακτον βάρος εἰς τὰς Ἀμαζόνας τῆς Καλύμνου.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν εἶναι μᾶλλον ποικίλη, ὅπως πρέπει καὶ νὰ τὸ περιμένωμεν, ἀφοῦ ἡ νῆσος ἀναδεικνύει παρὰ τὸν συντηρητικώτατον ποιμένα, τὸν τολμηρὸν θαλασσοπόρον καὶ δύτην, τὸν κομφὸν μεγαλέμπορον τῶν πρωτευουσῶν τῆς Ἑσπερίας. Μεταξὺ τῶν πλοιάρχων καὶ δυτῶν δὲν εἶναι σπάνιοι ἄνδρες ὡραῖοι καὶ ἐλευθέριοι τοὺς τρόπους, ἀκούραστοι δὲ οὐ μόνον εἰς τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις, εἰς τραγούδια, παιγνίδια καὶ χορόν. Ἡ χειμερινὴ ἐνδυμασία τῶν ποιμένων κατασκευάζεται ἐκ χονδροῦ φαιοῦ μαλλίνου ὑφάσματος, συνίσταται δὲ ἐκ βρακίου, γελεχίου, σκούφου καὶ ὑψηλῶν κιτρίνων

ὑποδημάτων· μακρὰ δὲ ποιμενικὴ ράβδος μετὰ σιδηροῦ ἀγκιστρίου εἶναι ἢ ἀχώριστος σύντροφος αὐτοῦ, ὥσπερ καὶ σακκούλα ἐκ τοῦ δέρματος νεογνῶν αἰγὸς διὰ τὸν καπνόν. Τὸ θέρος φοροῦσι τὰ αὐτὰ φορέματα μόνον ἐκ βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ ψάθινον πῖλον. Ἡ ἐνδυμασία τῶν δυτῶν εἶναι, πρὸ πάντων εἰς τὰς ἐορτάς, ζωγραφικὴ καὶ κομψή, συνισταμένη ἐκ κεντητοῦ καὶ ἐπὶ τῶν νώτων περιπλοκάδην δεδεμένου γελεκίου ἐπὶ τοῦ παλλεύκου ὑποκαμίσου, μαύρων ἢ κυανῶν στιλπνῶν βρακίων, καλτσῶν διαφόρων χρωμάτων, μαύρων σκαφονίων καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους ψαθίνου πίλου ἢ κούκου, ἐκ γούνων· τὸ πρὶν κόκκινον φέσιον μετὰ μαύρου ἢ κυανοῦ θυσάνου ἔγεινεν ἤδη σπάνιον. Συχνὰ βλέπομεν τοὺς ψαθίνους πίλους τῆς Φλωρεντίας, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν ρωσικὴν κασκέταν, φερομένην ὑπὸ τῶν εἰς Ρωσίαν μεταβαινόντων, τῶν κοινῶς Ρώσων λεγομένων.

Ὡς εἰς τὰ πλεῖστα ἄλλα μέρη, τὰ κατοικούμενα ὑπὸ ὀρθοδόξων, καὶ ἐν τῇ Καλύμνῳ ὑπάρχει ἀρχαιοθὲν τὸ ἔθιμον, ὅτι οἱ γονεῖς, ἀδελφοὶ καὶ στενώτεροι συγγενεῖς φροντίζουσι περὶ τῆς ὑπανδρείας τῶν κορασίδων, προικίζοντες αὐτάς ἐν καλῇ ὥρᾳ, καὶ πρὸ πάντων κατασκευάζοντες διὰ τὸ μέλλον ζεῦγος οἰκίαν. Καὶ ἡ πενεστέρα οἰκογένεια καταβάλλει τὴν δέουσαν φροντίδα, ὅπως αἱ θυγατέρες αὐτῆς μὴ ὑπηρετῶσιν ἐν ξέναις οἰκίαις, ὡς ὑπηρέτριαι, ἀλλ' ἐργάζωνται ἐν τῇ ἰδίᾳ μέχρι τῆς ὑπανδρείας. Μόνον τελευταίως ἡ διαφορὰ τῶν περιουσιῶν ἐπήνεγκεν εἰς τὸν κανόνα τοῦτον ὀλίγας ἐξαιρέσεις. Οἱ γάμοι, παραιομένοι ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, ἐορτάζονται πλουσιοπαρόχως ὑπὸ πυκνὴν συρροὴν συγγενῶν καὶ φίλων, ἐλευθέρως ζητούντων καὶ διατασσόντων ὅσα ἐπιθυμοῦσι· τότε ψάλλονται ᾄσματα, χορεύονται οἱ ἐγγύριοι χοροὶ μετὰ χάριτος καὶ ἀκουρασίας, ἐν οἷς πρωταγωνιστεῖ ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ χοροῦ χορεύων.

Ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων μέχρι τῆς ἐορτῆς τῆς Ἐπιφανείας καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀπόκρεων, εἰς τὸ Πάσχα καὶ ἄλλας θρησκευτικὰς ἐορτάς ἐπίσης ψάλλουσι καὶ χορεύουσιν ἢ ἀληθέστερον ἔψαλλον καὶ ἐχόρευον, διότι ἡ κακουχία τῶν τελευ-

ταίων ἐτῶν πνίγει τὴν ὄρεξιν τῶν διασκεδάσεων. Ἰδίως ἄξια προσοχῆς εἶναί τινες αὐτοσχεδίαστοι ἐρωταποκρίσεις κατὰ διαφοροὺς σκοποὺς ὑπὸ τὸν ἥχον τοῦ ἀσκαύλου, τῆς λύρας καὶ τοῦ βιολίου· ἐορτάζονται δὲ καὶ πανηγύρεις ἔξω τῶν δύο πόλεων, ἰδίως ἡ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου παρὰ τῇ ὁμωνύμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πατέλλας, ἢ τῆς Παναγίας Γαλατιανῆς ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους καὶ ἐν τῷ μετοχίῳ τῶν Ἀργινωτῶν. Κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον συρρέει πληθυσμὸς πολὺς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βαθέος ἐπὶ τῶν μόλις ἐπιστρεφάντων ἐκ τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀλλαχόθεν πλοίων, ὅπως παρὰδίδηται δι' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν συγκομιδὴν τῶν ἐλαιῶν. Αἱ περισσότεραι οἰκογένειαι συνείθισαν νὰ μένωσιν εἰς τὰ χωράφια αὐτῶν τὸν καιρὸν τῆς συγκομιδῆς τῶν σύκων καὶ τοῦ τρυγητοῦ ἐν καλύβαις ἐκ φυλλωμάτων τῆς ροδοδάφνης, αἵτινες βαθμηδὸν ἀντικαθίστανται ὑπὸ λιθοκτίστων οἰκιῶν καὶ ἐπαύλειων, ὧν ἡ ὠραιότερα ἐν μαγευτικῇ θέσει ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πατέλλας ἀνήκει εἰς τὸν ὑποπρόξενον τῆς Ἑλλάδος Νικόλαον Συμεών. Εἷς τινὰς τῶν προὔχόντων ὁμῶς δὲν ἤρκεσαν τὰ ἐν τῇ νήσῳ κτήματα καὶ διὰ τοῦτο ἡγόρασαν σημαντικὰς γαίας ἐν τῇ ἀντικρῇ χερσονήσῳ τῆς Καρίας μεταξὺ Μύνδου καὶ Ἀλικαρνατσοῦ, ὡς οἱ Ἀδελφοὶ Ὀλυμπῖται καὶ Ἀδελφοὶ Μαγκλῆ.

Προΐστανται τῆς νήσου ἐκ μέρους τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως εἷς καϊμακάμης, ἐκ μέρους δὲ τοῦ πληθυσμοῦ εἷς δήμαρχος καὶ εἷς ταμίας, οἱ λεγόμενοι δημογέροντες, μετὰ ὀκτῶ συμβούλων, ἐκλεγόμενοι ἐτησίως περὶ τὰ Χριστούγεννα διὰ γενικῆς ψηφοφορίας. Εἰς τὸν δήμαρχον τοῦ ἔτους 1894 κ. Μιχαὴλ Μαγκλῆν, ὅστις τυγχάνει καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορικῆς Τραπεζίης, ἀνήκει ἡ πρωτοβουλία νὰ ἐγγράψῃ εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ τὴν κατάργησιν τῶν τόσοι βλαβερῶν σκαφάνδων, ὃ δὲ νῦν δήμαρχος κ. Θέμελις Ὀλυμπίτης ὑποστηρίζει τὴν ὑπόθεσιν ταύτην μετὰ οὐκ ὀλιγωτέρου πατριωτικοῦ ζήλου. Τὰ ἔσοδα τοῦ δήμου τῶν Καλυμνίων ἀνέρχονται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 60,000 φράγκα χρυσᾷ ἐτησίως, πηγάζουσι δὲ ἐκ τοῦ φιλανθρωπικοῦ δικαιώματος τῶν εἰσα-

γομένων σπόγγων καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων, τῆς δεκάτης τῶν προϊόντων τῆς γῆς καὶ τῶν ποιμνίων, ἅτινα ἀναλίσκονται εἰς τὸν πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν φόρον, εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς διατήρησιν τριῶν δημοσίων ἰατρῶν, δύο δημοσίων φαρμακείων καὶ διαφόρων ὑπαλλήλων τῆς δημογεροντίας.

Ὅπως ἡδυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Καλυμνίων, οὗτοι ἐν τῷ βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι μιᾶς γενεᾶς ἢ τῶν τελευταίων 33 ἐτῶν παρήγαγον ἀναλόγως μέγαν ἀριθμὸν πεπαιδευμένων καὶ ἱκανῶν ἀνδρῶν. Ἡ Κάλυμνος ἀνέδειξε πλὴν πολλῶν ἱερέων καὶ ἱερομονάχων ἐντὸς καὶ ἔξω τῆς νήσου τὸν πρὸ ἐτῶν μεταστάντα πρὸς Κύριον μητροπολίτην Κρήτης Μελέτιον Μαζόρον, τοὺς ἐν Ἀθήναις συνοδικοὺς ἐπισκόπους Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιον Κασσάραν καὶ Θαυμακοῦ Μισαήλ Πατέλλην, τοὺς ἀρχιμανδρίτας Νικηφόρον Ζερβὸν ἐν Λίβερπουλ, Σεραφεῖμ Σκαρούλην καὶ Μισαήλ Παραβάτην ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀμβρόσιον Τσάππον ἐν Τρικκάλοις, τὸν ἡγούμενον Γεθσημανῆς Βασίλειον Λουλουδιᾶν ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἄλλους ἀλλαχοῦ. Προΐσταται δὲ νῦν τοῦ ἱεροῦ κλήρου ἐν τῇ νήσῳ ὁ Πανιερώτατος μητροπολίτης Σωφρόνιος, ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, διάδοχος τοῦ εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον ἀναρρηθέντος Ἀνθίμου ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ, ὁ καὶ χειροτονήσας Ἀνθιμον τὸν Ζ' ἱεροδιάκονον.

Ἐν τῷ παιδαγωγικῷ κλάδῳ δὲ ἐξεῖχον καὶ ἐξέχουσιν ὁ πρὸ πολλοῦ ἀποβιώσας ἱερομόναχος Ἰεζεκιήλ Παπουτσίνας, ὁ μετὰ τοῦ ἤδη μνησθέντος μακαρίτου Νομικοῦ Καλαβροῦ ἀναζωπυρήσας ἐν τῇ γενετείρᾳ νήσῳ τὰ φῶτα τῆς παιδείας, ὁ ἐν Καλύμνῳ σχολάρχης κ. Νικόλαος Καλαβρὸς, ὁ ἐν Λέρῳ σχολάρχης κ. Ἰωάννης Ἀμησλᾶς, ὁ φυσιολόγος κ. Νικόλαος Γαλανὸς καὶ ἄλλοι. Ἐνῷ δὲ πρὸ τριακονταετίας ἡ Κάλυμνος ἠναγκάσθη νὰ προσκαλέσῃ ἐκ Θηβῶν τὸν τότε νεαρὸν ἰατρὸν, νῦν δὲ γνωστὸν καθηγητὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου κ. Δημήτριον Κόνσολαν, ὡς μὴ ἔχουσα ἴδιον, ἔκτοτε παρήγαγε 22 ἰατροὺς, ὧν σχεδὸν ὅλοι ἐσπούδασαν ἐν Μονπελιέ ἢ Παρισίοις καὶ ἐξ ὧν ἀναφέρω μόνον ὀλίγους τινὰς δρῶντας μακρὰν τῆς γενετείρας νήσου, τὸν ὑφηγη-

τὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου κ. Ἀντώνιον Κινδύνην, τὸν κ. Ἀριστείδην Σδῦνον ἐν Σμύρνῃ, τὸν κ. Σπυρίδωνα Καρχοκυρὸν ἐν Ρόδῳ. Ἐκ τῶν νομικῶν ἀναφέρω μόνον τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει διακεκριμένους δικηγόρους κ. Μιλτιάδην Καρχοκυρὸν καὶ κ. Ἰπποκράτην Ταυλάριον, ὅστις καὶ ὑπῆρξεν ἐν διαφόροις μεγαλοπόλεσιν ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ Ὀθωμ. κράτους. Ὡς ρήτωρ καὶ συγγραφεὺς ἀνεδείχθη ὁ κ. Μιχαὴλ Γαλανὸς, νῦν διευθυντὴς τῆς «Ἀναπλάσεως» ἐν Ἀθήναις, ὡς ἀρχαιοδίφης ὁ κ. Ἰωάννης Καλλισπέρης. Ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος διέπρεψεν ὁ κατὰ τὸ 1891 ἐν Ἀθήναις ἀποβιώσας Νικόλαος Καλλισπέρης, τῶν τέκνων τοῦ ὁποίου ὁ μὲν υἱὸς Γεώργιος διακρίνεται ὡς δικηγόρος, ἡ δὲ πρεσβυτέρα θυγάτηρ Σεβαστὴ ὡς φιλόλογος, ἡ δὲ νεωτέρα Ἑρατμία ὡς καλλιτέχνης ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Περὶ δὲ τῶν ζωγράφων ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τῷ δέοντι τόπῳ.

Ἡ Κάλυμνος οὐ μόνον στέλλει τοὺς νεανίας καὶ ἄνδρας αὐτῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς ἀπόκτησιν χρημάτων καὶ παιδείας, ἀλλ'ἀνέωξε καὶ στάδιον εὐρὺ ἐργασίας διὰ πολλοὺς ξένους. Οὕτως ἐγκατέστησαν ἐν τῇ φιλοξένῳ νήσῳ ταύτῃ πολλοὶ Κρήτες, Λάκωνες, Κυνουριεῖς καὶ νησιῶται τοῦ Αἰγαίου ὡς μικρέμποροι καὶ τεχνῖται, ἐκ τῶν νησιωτῶν δὲ οἱ Καρπάθιοι ἀπασχολοῦνται ἀποκλειστικῶς ὡς κτίσται, οἱ δὲ Σιφναῖοι ὡς ναυπηγοί, οἱ δὲ Πάτμιοι ὡς ἀγωγιάται. Ἡ συγκοινωνία μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἶναι ἀρκούντως καλὴ, ἀρ'οὗ καθ'ἐκάστην ἐβδομάδα τετράκις καὶ πεντάκις προσεγγίζουσιν ἀτμόπλοια τῶν γραμμῶν Σμύρνης, Μερσίνης καὶ Σμύρνης-Κάσου, ἀνήκοντα εἰς τρεῖς ἐταιρίας, ὧν ἡ ἑδρα εἶναι ἡ θελκτικὴ πρωτεύουσα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μετὰ λύπης ὅμως ἀκούω, ὅτι τὰ ὡραῖα καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια τῆς ἀτμοπλοίας Ἀρχιπελάγους τοῦ κ. Χαδζῆ Δαοῦτ Φαρκούχ δὲν προσεγγίζουσι πλέον εἰς Κάλυμνον. Ἐκ ξένων δυνάμεων ἀντιπροσωπεύεται μόνον τὸ γείτον βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ προξενικοῦ πράκτορος, τοῦ κ. Νικολάου Συμεών. Τηλέγραφος δὲ, λέσχη, βιβλιοπωλεῖον καὶ φωτισμὸς τῶν ὁδῶν δυστυχῶς λείπουσιν εἰσέτι.

Οἱ σπουδαιότεροι Εὐρωπαῖοι περιηγηταί, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν τὴν Κάλυμνον, εἶναι ἐν χρονολογικῇ σειρᾷ οἱ ἑξῆς· ὁ ἐκ Φλωρεντίας ἱερομόναχος Χριστόφορος Βουνδελμόντε τῷ 1422, ὁ γερμανὸς ἀρχαιολόγος Λουδοβῆκος Ρόσς τῷ 1843, οἱ Ἕλληες ἀρχαιολόγοι Κάρλος Νέντου τῷ 1854 καὶ 1855, ὁ καὶ ἐκτελέσας σπουδαίας ἀνασκαφάς, καὶ Γουλιέλμος Πάρον τῷ 1885 καὶ ἔκτοτε ἐπανειλημμένως, ὁ καὶ συζευχθεὶς τῇ Καλυμνίᾳ δεσποινίδι Εἰρήνῃ Ὀλυμπίτῃ, ἀνεψιᾷ τοῦ νῦν δημαρχεύοντος κ. Θεμέλι Ὀλυμπίτῃ, ὁ γερμανὸς βυζαντιολόγος Κάρλος Κρουμβάχερ τῷ 1886, ὁ ἰταλὸς φυσιολόγος Ἑκτωρ Ρεγάλια τῷ 1888 καὶ σχεδὸν συγχρόνως αὐτῷ οἱ γάλλοι ἀρχαιολόγοι Δυβοά καὶ Βεράρ, οἷς ἠκολούθησε τὸ 1892 ὁ συγγραψας τὴν σκιαγραφίαν ταύτην.

ΤΕΛΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023425

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

